Turkish Studies *Social Sciences*

Volume 14 Issue 5, 2019, p. 2179-2202

DOI: 10.29228/TurkishStudies.39214

ISSN: 2667-5617

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info / Makale Bilgisi

✍ *Received/Geliş:* 11.09.2019

✓ *Accepted/Kabul:* 20.10.2019

✍ *Report Dates/Rapor Tarihleri:* Referee 1 (12.10.2019)-Referee 2 (15.10.2019)

This article was checked by iThenticate.

EVLİLİĞİN NİTELİĞİ ÜZERİNE GELİŞTİRİLEN KAVRAMLARIN ORTAYA ÇIKARDIĞI ANLAM KARMAŞASI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Ahmet Rifat GEÇİOĞLU*

ÖZ

Bu çalışmanın amacı evliliğin niteliğini ölçmek amacıyla ortaya konan kavramların sınırlarını belirlemek ve anlam içeriklerini netleştirmektir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde bu kavramların ne anlama geldiği ve ne anlamda kullanılması gerektiği üzerinde bir mutabakatın olmadığı görülmektedir. Çalışmamızda bu bağlamda ilk olarak evlilik uyumu, evlilik doyumu, evlilik mutluluğu, evlilik istikrarı, evlilik bağlanımı ve evlilik çatışması kavramları açıklanmaya çalışılmıştır. Evlilik doyumunun statik bir ürün olduğu, evlilik uyumunun ise durağan ya da anlık değil dinamik bir süreci ifade ettiği, evlilik doyumunun evlilik uyumundan farklı olarak, ilişkiye dair öznel değerlendirmelere vurgu yaptığı ifade edilmiştir. Ayrıca evlilik doyumunun bireysel algının öne çıktığı psikolojik temelli bir kavram, evlilik uyumunun ise bireysel algılardan daha çok, çiftlerin karşılıklı ilişkisini göz önünde bulunduran sosyal psikolojik temelli bir kavram olarak değerlendirildiği belirtilmiştir. Evlilik doyumu ve evlilik mutluluğunun içerik olarak birbirine yakın kavramlar oldukları, mutlulukta duygusal, doyumda ise bilişsel özelliklerin daha ön plana çıktığı vurgulanmıştır. Evlilik istikrarı ve evlilik bağlanımı kavramlarının evliliği devam ettirme ya da sona erdirmeye bağlamında ele alındığı, bu kavramlarla daha çok, ödül ve bedeli esas alan kuramlar çerçevesinde çalışmalar yapıldığı görülmüştür. Evlilik çatışmasının eşler arasındaki iletişim tarzı, kişilik uyumu ve yükleme tarzları gibi konulardan etkilendiği, bu konuya dair yapılan çalışmalarda genellikle çatışma çözüm tarzlarının kullanıldığı, çatışmanın her ne kadar olumsuz bir durum olarak düşünülse de evlilik yaşamının olağan bir sonucu olduğu ve seçilen çatışma tarzına göre ilişkiyi destekleyici ya da ilişkiye zarar verici olabileceği söylenmiştir. Diğer taraftan kavramların aynı anlama gelecek şekilde birbirinin yerine kullanılması, kavramlar arasındaki

* Dr., Çukurova Üniversitesi, Din Psikolojisi, E-posta: agecioglu@cu.edu.tr

benzerlik ve farklılıkların net bir şekilde ortaya konmaması, bir kavram için farklı operasyonel tanımların geliştirilmesi gibi problemler ele alınmıştır. Son olarak ise bahsi geçen kavramları bünyesinde barındıracak bir çatı kavram olarak “evlilik kalitesi” önerilmiş ve diğer kavramların evlilik kalitesinin bir alt boyutu olarak değerlendirilmesinin daha uygun olacağı vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Evlilik kalitesi, evlilik uyumu, evlilik doyumu, evlilik istikrarı, evlilik çatışması, yakın ilişkiler.

AN EVALUATION ON THE AMBIGUITY CAUSED BY THE CONCEPTS DEVELOPED ON THE QUALITY OF MARRIAGE

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the limits and clarify the meaning content of the concepts produced in order to measure the quality of marriage. When the studies are examined, it is seen that there is no agreement on what these concepts mean and in what sense they should be used. In this connection, we first tried to explain the concepts of marital adjustment, marital satisfaction, marital happiness, marital stability, marital commitment, and marital conflict. It is stated that marriage satisfaction is a static product, marriage adaptation refers to a dynamic process, not static or instantaneous, and unlike marital adjustment, marriage satisfaction emphasizes subjective evaluations of the relationship. In addition, it is stated that marriage satisfaction is considered as a psychological-based concept in which individual perception comes to the fore, and marital adjustment is considered as a social psychological-based concept that considers the interrelation of couples rather than individual perceptions. It is emphasized that marital satisfaction and marital happiness is similar concepts in terms of content, and emotional characteristics in happiness and cognitive characteristics in satisfaction come to the fore. It is seen that the concepts of marital stability and marital commitment are dealt with in the context of continuation or termination of marriage, and studies with these concepts are conducted within the framework of theories based on reward and cost. It is said that marriage conflict is influenced by issues such as communication style between spouses, personality adaptation and attribution styles, and conflict resolution styles are generally used in marital conflict studies. Although the conflict is considered as a negative situation, it is stated that the conflict is a normal outcome of the marital life and may support or damage the relationship according to the chosen conflict style. On the other hand problems such as using the concepts interchangeably, not revealing the similarities and differences between the concepts clearly, and developing different operational definitions for a concept are discussed. Finally, “marital quality” is proposed as a roof concept which contains the aforementioned concepts, and it is emphasized that it would be more appropriate to consider other concepts as a sub-dimension of marital quality.

STRUCTURED ABSTRACT

The aim of this study is to determine the limits and clarify the meaning content of the concepts produced in order to measure the quality of marriage. Many studies have been conducted on marriage and family life up to the present day and it is still being done. However, the relationship between the satisfaction or dissatisfaction of spouses in marriage -in other words, the quality of marriage- with various variables has emerged as a field of research that surpasses all these issues and became one of the most popular topics. In this process, many scales have been developed with different concepts in order to measure the relationship quality of couples, and this has led to the random use of these concepts, which give the name to the scales and have close or similar meaning content.

When the studies are examined, it is seen that there is no agreement on what these concepts mean and in what sense they should be used. In this connection, we first tried to explain the concepts of marital adjustment, marital satisfaction, marital happiness, marital stability, marital commitment, and marital conflict. On the other hand problems such as using the concepts interchangeably, not revealing the similarities and differences between the concepts clearly, and developing different operational definitions for a concept are discussed. Finally, “marital quality” is proposed as a roof concept which contains the aforementioned concepts, and it is emphasized that it would be more appropriate to consider other concepts as a sub-dimension of marital quality.

In the studies, it is seen that marriage is evaluated under two main titles. The first title is the continuation of marriage, divorce, abandonment etc. The concepts developed to measure these are expressed with names such as marriage stability and marriage attachment. The other title is the quality of the ongoing marriage. The level of the relationship during marriage, how the spouses feel about the relationship and how the spouses are affected by the relationship are researched, and for this, marital quality, marital adjustment, marital satisfaction, marital happiness, marital success, marital agreement, marriage attachment concepts are used in this topic. Although adjustment, satisfaction, happiness, quality, success, attachment and stability are the most commonly used concepts in revealing the relationships in marriage, it is seen that most of the study was done on marital adjustment. However, when these studies are examined, it is understood that there is no consensus on the meaning of both marital adjustment and other variables and in what sense these variables should be used. In many studies using these concepts, it is seen that the concepts are used interchangeably with the same meaning, because the boundaries of these concepts are not clear and the similarities and differences between them cannot be revealed clearly. Although these concepts have played a key role in marital studies for a long time, defining and operationalizing the same concept in different ways, or defining and operationalizing different concepts in similar ways reveals the confusion in terminology.

It is stated that marriage satisfaction is a static product, marriage adaptation refers to a dynamic process, not static or instantaneous, and unlike marital adjustment, marriage satisfaction emphasizes subjective evaluations of the relationship. In addition, it is emphasized that marriage satisfaction is considered as a psychological-based concept in which individual perception comes to the fore, and marital adjustment is

considered as a social psychological-based concept that considers the interrelation of couples rather than individual perceptions.

Marital satisfaction and marital happiness is similar concepts in terms of content, and emotional characteristics in happiness and cognitive characteristics in satisfaction come to the fore.

The concepts of marital stability and marital commitment are dealt with in the context of continuation or termination of marriage, and studies with these concepts are conducted within the framework of theories based on reward and cost.

Marriage conflict is influenced by issues such as communication style between spouses, personality adaptation and attribution styles, and conflict resolution styles are generally used in marital conflict studies. Although the conflict is considered as a negative situation, it is stated that the conflict is a normal outcome of the marital life and may support or damage the relationship according to the chosen conflict style.

As a result, in order to eliminate the mentioned confusion, it is appropriate to think of the marital quality as a roofing concept that encompasses all the mentioned concepts and to design the scales according to this understanding.

Keywords: Marital quality, marital adjustment, marital satisfaction, marital stability, marital conflict, close relationships.

Giriş

Kadın-erkek ilişkileri, tarih boyunca edebiyattan müziğe, felsefeden hukuka birçok alanda ele alınan bir konu olmuştur. Bununla birlikte bilimsel veriler ışığında bu konu, özellikle son yüzyılda sosyal bilimlerden tarafından incelenmeye ve tartışılmaya başlanmıştır. Özellikle sosyal bilimlerin 19. yüzyıldan günümüze gelişimine bakıldığında, bu alanda yapılan çalışmaların toplumsal değişimden kaynaklı ortaya çıkan sorunlara yoğunlaşması ve çözüm üretme amacı taşıması bunda etkili olmuştur (Canatan, 2011, s. 28). Bu dönemde boşanma oranlarının artması (Teachman, Tedrow & Crowder, 2000) ve devam eden evliliklerde yaşanan sıkıntılar, konu üzerine yapılan araştırmaların artmasına yol açmıştır. Günümüze kadar evlilik ve aile hayatına dair birçok çalışma yapılmıştır ve yapılmaya da devam edilmektedir. Bununla birlikte evlilikte eşlerin memnuniyet veya memnuniyetsizliklerinin -bir başka ifadeyle evlilik kalitesinin- çeşitli değişkenlerle olan ilişkisi, nicelik olarak tüm bu konuları geride bırakan bir araştırma alanı olarak ortaya çıkmış ve en popüler konulardan biri haline gelmiştir (Adams, 1988, s. 9; Fincham & Linfield, 1997, s. 489; Vaughn & Baier, 1999, s. 137; Curtis & Ellison, 2002, s. 552). Bu süreçte çiftlerin ilişki kalitesini ölçmek amacıyla farklı kavramlarla birçok ölçek geliştirilmiş, bu durum, ölçeklere ismini veren ve birbirine yakın veya benzer anlam içeriğine sahip olan bu kavramların özensiz kullanımına yol açmıştır.

Evliliğin Niteliğini Ölçmede Öne Çıkan Kavramlar

Evliliğin niteliğini ölçmek için yapılan ilk uygulamalı çalışmaların 1930'lu yıllara kadar gittiği görülmektedir (Hartley, 1978, s. 178-179; Sabatelli, 1984, s. 652; Gruner, 1985, s. 47). Bu konu üzerine yapılan çalışmalarda birçok ölçek geliştirilmiştir (Evlilik uyumu ve onunla ilişkili kavramlar üzerinden geliştirilen ilk ölçek çalışmaları için bkz. Spanier, 1976, s. 18). Bu ölçekler *evlilik uyumu* (*marital adjustment*) (Locke & Wallace, 1959; Spanier, 1976), *evlilik doyumu* (*marital satisfaction*) (Snyder, 1979; Olson, Fournier & Druckman, 1998; Schumm vd., 1986), *evlilik kalitesi* (*marital quality*) (Norton, 1983; Fincham & Linfield, 1997), *evlilik başarısı* (*marital success*) (Chi & Houseknecht, 1985; Fowers

& Olson, 1986; Booth & Johnson, 1988), *evlilik mutluluğu*¹ (*marital happiness*) (Hicks & Platt, 1970; Howard & Daves, 1976; Thornton, 1977; Kunz & Albrecht, 1977; Albrecht, 1979), *evlilik istikrarı* (*marital stability*) (Hicks & Platt, 1970; Nye, White & Frideres, 1973; Lenthall, 1977), *evlilik çatışması* (*marital conflict*) (Gottman, Markman & Notarius, 1977; Braiker & Kelley, 1979), *evlilik bağlanımı* (*marital commitment*) (Dean & Spanier, 1974; Adams & Jones, 1997), *evlilik bağlanması* (*marital attachment*)² (Dickstein vd., 2001), *evlilik etkileşimi* (*marital interaction*) (Gottman & Krokoff, 1989; Bradbury, Fincham & Beach, 2000, s. 966), *evlilik iletişimi* (*marital communication*) (Noller & Fitzpatrick, 1990), *evlilik uyumu* (*marital cohesion-marital cohesiveness*) (Pittman, Price-Bonham & McKenry, 1983), *evlilik bütünleşmesi* (*marital integration*) (Farber, 1957), *evlilik uzlaşması* (*marital consensus*) (Spanier, 1976), *evlilik bağımlılığı* (*marital dependency*) (Kalmuss & Straus, 1982) gibi kavramları beraberinde getirmiş (Bahr, Chappell & Leigh, 1983; Sabatelli, 1988; Dush, Taylor & Kroeger, 2008; Li & Fung, 2011) ve belli bir alanyazının oluşmasına katkı sağlamıştır³.

Yapılan çalışmalarda evliliğin iki temel başlıkta değerlendirildiği görülmektedir. İlk başlık evliliğin sürmesi, boşanma, terk etme vb. konuları kapsamaktadır. Bunları ölçmek için geliştirilen kavramlar evlilik istikrarı, evlilikte bağlanım gibi isimlerle ifade edilmektedir. Diğer başlık ise devam eden evliliğin kalitesidir. Evlilik süresince ilişkinin ne düzeyde olduğu, eşlerin ilişkiden ne hissettikleri ve nasıl etkilendikleri araştırma konusu yapılmaktadır ve bunun için evlilik kalitesi, evlilik uyumu, evlilik doyumu, evlilik mutluluğu, evlilik başarısı, evlilik uyumu, evlilik bağlanması kavramları kullanılmaktadır (Erbek vd., 2005, s. 40). Uyum, doyum, mutluluk, kalite, başarı, bağlanım ve istikrar, evlilikteki ilişkileri ortaya koymada en sık kullanılan kavramlar olarak öne çıkmakla birlikte bunlar arasında en çok evlilik uyumu üzerine çalışma yapıldığı görülmektedir. Bununla beraber, bu çalışmalar incelendiğinde hem evlilik uyumu hem de diğer değişkenlerin ne anlama geldiği ve ne anlamda kullanılması gerektiği üzerinde bir fikir birliğinin olmadığı anlaşılmaktadır (Lively, 1969; Hicks & Platt, 1970; Spanier, 1976; Spanier & Lewis, 1980; Glenn, 1990). Bu kavramların kullanıldığı birçok çalışmada, kavramların aynı anlama gelecek şekilde birbirlerinin yerine kullanıldığı, bunun nedeninin ise bu kavramların sınırlarının netleşmemesi, aralarındaki benzerlik ve farklılıkların yeterince açık bir şekilde ortaya konamaması olduğu görülmüştür. Bu kavramlar, evlilik çalışmalarında uzun süredir kilit bir role sahip olmasına rağmen aynı kavramın farklı şekillerde veya farklı kavramların benzer şekillerde tanımlanması ve operasyonel hale getirilmesi, terminolojide ortaya çıkan karışıklığı gözler önüne sermektedir (Fışıloğlu & Demir, 2000, s. 214). Bu bölümde, öne çıkan bu kavramların sınırları ve aralarındaki ilişki belirlenmeye çalışılacak, karmaşayı gidermek adına bir çatı kavram olarak “evlilik kalitesi”nin kullanılması önerilecektir.

Evlilik Uyumu

Evlilik ve aile ilişkileri araştırmalarında evlilik uyumu kavramı önemli bir yer tutmaktadır (Spanier, 1976, s. 15). Bu araştırmalarda önemli bir rol üstlenmesine rağmen, kavramın farklı mahiyetlerle tanımlanması ve bu tanımlamalar üzerinden gerçekleştirilen ölçümlerden dolayı evlilik uyumunun kavramsal bir netliğe ulaşmaması, ayrıca araştırmalarda görülen metodolojik problemler, birçok eleştiriye beraberinde getirmiştir (Donohue & Ryder, 1982, s. 747; Fışıloğlu ve Demir, 2000, s. 214-215).

¹ *Evlilik saadeti* olarak da çevrilebilir.

² *Attachment*, *commitment* ve *dependency* kavramlarının Türkçe karşılıklarının birbirine yakın olması sebebiyle, *marital attachment*, *marital commitment* ve *marital dependency* ifadeleri farklı şekillerde çevrilmeye çalışılmıştır. “Attachment theory” kavramının “bağlanma kuramı” olarak Türkçeye kazandırılmasından hareketle “marital attachment” ifadesi “evlilik bağlanması” olarak çevrilmiş, “marital commitment” için “evlilik bağlanımı”, “marital dependency” içinse Hortaçsu’dan (2003, s. 14) hareketle “evlilik bağımlılığı” ifadesi tercih edilmiştir.

³ Bunların dışında literatürde *marital cognition*, *marital compatibility*, *marital coping*, *marital disruption*, *marital discord*, *marital stress*, *marital distress*, *marital agreement*, *marital disagreement*, *marital dysfunction*, *marital dissolution*, *marital duration*, *marital enrichment*, *marital fidelity*, *marital infidelity*, *marital instability*, *marital functioning*, *marital inequity*, *marital intimacy*, *marital reconciliation*, *marital spirituality* vb. kavramlara da rastlanmıştır.

Evli çiftlerin, evlilik uyumuyla ilişkili sosyal, psikolojik, bireysel ve demografik özelliklerinin çok çeşitli olması sebebiyle bu kavram üzerinde tek bir tanıma ulaşmanın zor olduğunu söylemek gerekir. Bununla birlikte yapılan tanımlardan, kapsam ve içerik tartışmalarından hareketle kavramın ele alınışında ortak olan noktalar tespit edilmeye ve kavramın sınırları netleştirilmeye çalışılacaktır⁴.

Lively'e (1969, s. 111) göre evlilik uyumu "eşler arasındaki ilişkinin devamlı olarak gelişmesidir ve eşler arasındaki devamlılığa dayanmaktadır". Lively, bu tanımla evlilik uyumunun durağan değil dinamik bir yapıda olduğunu öne sürmektedir. O, bu bağlamda evlilik uyumunu belirli aşamalardan oluşan ve uygun bir hareketi takip ederek başarılabilecek ve sürdürülebilecek bir durum olarak görenleri eleştirmektedir. Lively için evlilik uyumu, nihai bir durum olmaktan ziyade devam eden ve sürekli gelişen bir süreçtir. Bu açıdan bakıldığında da evlilik uyumu, evliliğin dinamik doğasını vurgulaması sebebiyle önemli bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Spanier (1976, s. 16-17) de bu görüşü desteklemektedir. Ona göre evlilik uyumu, süreç ile bir durumun niteliksel değerlendirmesi olmak üzere iki şekilde ele alınabilir. Onun süreç olarak ele alınması boylamsal çalışmalara kapı aralayacaktır (Karney & Bradbury, 1995a, s. 1105-1106). Niteliksel değerlendirme ise ilişkinin süreç içerisindeki tek bir kesiti üzerine yapılan değerlendirmeleri sunacaktır. O halde evlilik uyumu, değişmez bir durumdan ziyade bir süreç olarak ele alınmalıdır. Spanier (1976), kendi zamanına kadar geliştirilen ölçeklerin, evlilik uyumunu değişen bir süreç olarak değerlendirmekten daha çok, uyumludan (well-adjusted) uyumsuz (maladjusted) doğru oluşan bir yelpazede, devam etmekte olan sürecin bir noktasına ait durumları ölçtüğünü söylemektedir. Bu durumu eleştiren Spanier, çift uyumunu şu şekilde tanımlamaktadır: "Çift uyumu, iyi ya da kötü uyuma yakınlık bakımından değerlendirilebilen hareketlerin, bir süreklilik ortamında (evlilik) ortaya çıkarak oluşturduğu bir süreçtir." Başka bir ifadesinde Spanier, evlilik uyumunu "çiftlerin gündelik hayata ve bu hayatta değişen koşullara uyum sağlaması, belirli süre zarfında birbirleriyle uyumlu olarak değişimleri" şeklinde tanımlamıştır. Sürece vurgu yapan diğer isimler Locke ve Wallace'dir (1959, s. 251). Onlara göre evlilik uyumu "eşlerin belirli bir zaman içerisinde birbirlerine olan uyumu ve itibakıdır".

Görüldüğü üzere evlilik uyumunun anlık bir durumdan ziyade bir süreç olduğu vurgulanmaktadır. Bu nedenle, evlilik uyumu konusunda daha güvenilir bilgilere ulaşmak için boylamsal çalışmaların yapılması daha uygun olacaktır. Zira anlık yaşanan olayların etkisi, mesela anket öncesi eşler arasında yaşanması muhtemel bir tartışma, ankete farklı cevapların yansımaya yol açabilir. Yapılacak boylamsal çalışmalar, bu tarz anlık etkileri azaltabilir.

Yukarıda verilen tanımlarda öne çıkan bir diğer husus ise tek bir eşten ziyade iki eşin karşılıklı etkileşimlerinin göz önünde bulundurulmuş olmasıdır. Eşler arası uyumda, eşlerden yalnızca birinin uyumundan söz etmek mümkün görünmemektedir. Uyum daha çok karşılıklı bir süreci bünyesinde barındırmakta ve eşlerin uyum oranları birbirine yakın seyretmektedir. Mutluluk ve doyumun bireysel temelli kavramlar olmaları nedeniyle uyumdan ayrıldıkları düşünülebilir. Nitekim erkek, evlilikten doyum aldığını ya da mutlu olduğunu söylese de kadının doyum ya da mutluluk düzeyi düşük olabilir. Tam tersi durum için de bu geçerlidir. Ancak uyumun eşler arasında bir uzlaşmayı gerektirdiği açıktır. Evlilikte uyumdan söz edebilmek için, uyum hissinin her iki taraf açısından da duyumsanması esastır. Dolayısıyla evlilik uyumu, bireysel bir değerlendirmeden ziyade her iki eşi de ilgilendiren bir durum olarak düşünülmektedir. Nitekim bu konuda araştırma yapanların çoğunluğu, evlilik uyumunu iletişim, çatışma, birlikte vakit geçirme vb. değişkenleri kullanarak eşlerin birbirinden bağımsız duyguları olarak değil, aralarındaki ilişkinin bir özelliği olarak incelemişlerdir (White, 2003, s. 1070; Erbek vd., 2005, s. 41). Bununla birlikte azınlıkta olan diğer grup ise evlilik uyumunu ölçmek için, evlilik doyumunu ve mutluluğuna dair bizzat katılımcılardan elde ettikleri verileri kullanmışlardır.

⁴ Bilindiği üzere "uyum", ruh sağlığı kriterleri arasında gösterilmektedir. Bu nedenle evlilik uyumu konusunun hem yakın ilişkileri hem de ruh sağlığını ilgilendiren bir alt başlık olduğu ileri sürülebilir.

Schumm'a (1990) göre evlilik uyumunun ölçülmesinde üç temel yaklaşım sergilenmektedir. Bunlardan birincisi toplam puan ölçeği kullanan, bileşik ölçek olarak ifade edilen ve evlilik kalitesi başlığı altında belki de birçok farklı kavramı ölçen maddelerden oluşmaktadır. Bu ölçek grubuna örnek olarak *Locke-Wallace evlilik uyum ölçeği* (Locke & Wallace, 1959) verilmektedir. İkinci yaklaşım bağımlı bir değişken olarak evlilik kalitesine dair genel algıyı ölçmekte ve bu algının yordayıcı değişkenleri olarak daha spesifik kavramlar kullanılmaktadır. Son yaklaşım ise evlilik uyumunu iyi tanımlanmış çeşitli alt kavramlarla değerlendirmektedir. Spanier'in (1976) dört alt ölçekten oluşan *çift uyum ölçeği* bu bağlamda ele alınmaktadır.

Schumm'un (1990) bu tespitinden hareketle, evlilik uyumunun bazı çalışmalarda üst başlık olarak kabul edildiği, diğer bazı çalışmalarda ise başka bir kavramın alt başlığı olarak sunulduğunu ifade etmek mümkündür. Evlilik uyumunu üst başlık olarak değerlendirenler, bu kavramın farklı bileşenlerden meydana geldiğini öne sürmüşlerdir. Örneğin Spanier ve Cole'ye (1976, s. 129) göre uyum kavramı bu alanda çalışma yapabilmek için uygun bir kavramdır ve başarı, mutluluk, doyum, istikrar, bütünleşme ve bağlılık gibi alt kavramlara ayrılabilir. Bu bağlamda Spanier (1976, s. 17) evlilik uyumunun ayırt edici ve operasyonel faktörleri olarak (1) çiftler arasında problem çıkaran farklılıklar, (2) çiftler arası gerginlik ve bireysel kaygı düzeyi, (3) evlilik doyumu, (4) çiftlerin uyuma düzeyi ve (5) evliliğin sürmesinde önemli rol oynayan konular üzerinde fikir birliği olmak üzere beş özellikten bahsetmektedir⁵. Sabatelli (1988), evlilik uyumunu eşlerin birbiriyle iletişim kurabilmesi, evliliğe dair önemli konularda uzlaşının sağlanabilmesi, problemlerin her iki eşi de tatmin edecek şekilde çözümlenebilmesi gibi özellikleri öne çıkararak tanımlamaya çalışmaktadır. Locke ve Williamson (1958, s. 562) ise çalışmalarında eşler arasındaki çatışmaların çözülebildiği, karşılıklı beklentilerin karşılandığı, doyumun elde edildiği ve ortak etkinliklerin planlandığı bir durum olarak tarif etmişlerdir. Bu bağlamda geliştirdikleri evlilik uyumu ölçeği *eşlik* (*companionship*), *anlaşma* (*agreement*), *duygusal yakınlık* (*affectional intimacy*) ve *aşırı düzeyde mutluluk* (*euphoria*) olmak üzere dört boyuttan oluşmaktadır. Burgess ve arkadaşlarına (1963) göre ise uyumlu bir evlilik için, karı koca arasında evi geçindirme ve eşinin anne-babasıyla ilgilenme gibi evliliğe dair temel meselelerde uzlaşmanın olması, eşlerin ilgileri, amaçları ve değerleri arasında bir uyumun sağlanması, karşılıklı sevgi gösterme ve güven hissetme, evlilikleri hakkında ya hiç şikâyetlerinin olmaması ya da şikâyetlerin çok az olması gerekir.

Evlilik uyumunu alt başlık olarak değerlendirenler ise bu kavramı, başka bir üst başlığın parçası olarak incelemişlerdir. Mesela Burgess ve arkadaşları (1963) evlilik başarısını ölçmedeki zorluklara dikkat çekerek sekiz kriterli bir yapı ortaya koymuş, evlilik uyumunu da bu kriterlerden biri olarak zikretmişlerdir. Diğer kriterler evliliğin devamlılığı, karı ve kocanın mutluluğu, evlilik doyumu, cinsel uyum, çift bütünleşmesi, uzlaşma ve yoldaşlık etmedir. Sonuç olarak evlilik uyumu, evlilik başarısının bir alt boyutu olarak düşünülmüştür. Bununla birlikte Burgess ve arkadaşları evlilik başarısını ölçmek için tek bir kriter kullanılsaydı, evlilik uyumunun bunlar arasında muhtemelen en doyurucu kavram olacağını da belirtmişlerdir.

Bütün bunların dışında, evlilik uyumu ve doyumu gibi kavramların tanımlama ve ölçmedeki farklılaşmalardan ötürü literatürden kaldırılması gerektiğini savunanlar da mevcuttur (bkz. Donohue & Ryder, 1982; Trost, 1985).

Sonuç itibarıyla, evlilik uyumu ile ilgili olarak şu ortak özelliklerin öne çıktığı görülmektedir:

1. Evlilik uyumu, statik değil dinamik bir süreçtir. O nedenle yapılacak boyamsal çalışmalar, evlilik uyumunu daha doğru bir şekilde ortaya koyacaktır.
2. Evlilik uyumunda, eşlerden birinin kendi hayatına dair öznel değerlendirmelerinden ziyade, eşiyle birlikte tecrübe ettiği yaşantılar üzerinden bir değerlendirme yapılmaktadır.

⁵ Görüldüğü üzere bu yaklaşımda evlilik doyumu, evlilik uyumunun bir parçası olarak değerlendirilmiştir.

3. Evlilik uyumu; genellikle eşler arası iletişim, ortak etkinlikler, çatışma çözümü, önemli konularda uzlaşma sağlama gibi alt başlıklara ayrılarak ölçülmektedir. Bununla birlikte, nadiren de olsa üst bir kavramın alt başlığı olarak ele alınabilmektedir.

Evlilik Doyumu ve Evlilik Mutluluğu

Evlilik doyumu ve evlilik mutluluğu kavramlarının tanımlarına ve kullanımlarına bakıldığında, onların aynı olmamakla birlikte birbirine çok yakın anlamlarda kullanıldıkları görülmektedir (White, 2003, s. 1070). Tezer'e (1996, s. 1) göre evlilik doyumu, bireyin evlilikteki ihtiyaçlarının karşılanma düzeyine dair algısıdır. Hendrick ve Hendrick (1997, s. 57) ise onu, bireyin evlilikteki kişisel mutluluk ve memnuniyetinin öznel bir tecrübesi olarak tanımlamışlardır. Evlilik mutluluğu ise evlilik ilişkisinde tecrübe edilen iyi olma hali veya doyum hissini gösteren ve eşlerden biri tarafından ifade edilen durum (Fincham, 2009, s. 594) olarak değerlendirilmektedir. Her ikisinin de bireysel temelli kavramlar oldukları (Hicks & Platt, 1970), ancak evlilik mutluluğunun daha duygusal, evlilik doyumunun ise daha bilişsel temelli kavramlar oldukları belirtilmektedir (Campbell, Converse & Rodgers, 1976). Bununla birlikte bu iki kavramın birbiriyle ilişkili olduğu ve literatürde birbirlerinin yerine kullanıldıkları görülmektedir. Bu durum, kavramların yakın anlamları sebebiyle ciddi bir hata olarak düşünülmemektedir (White, 2003, s. 1070). Bireyin, ilişkisinde tecrübe ettiği sıkıntı ve keyif hissi arasındaki fark arttıkça evlilik doyumu ve mutluluğu düşmeye ya da yükselmeye başlamaktadır. Evlilikteki doyum ve mutluluk, bireyi hayatın diğer alanlarında da mutlu olabilmesi ve beklentilerini gerçekleştirebilmesi açısından olumlu yönde etkilemektedir.

Mutluluk, keyifli bir duygusal durumu ifade etmektedir. Bir kişi mutlu ise, normal zamanlara nazaran daha fazla doyum ve zevk hissediyor demektir. Bu mutluluk durumu uzun süre devam ediyorsa, duygu yoğunluğu azalır ve bireyin yeniden mutlu olabilmesi için bir önceki durumdan daha fazlası gerekebilir. Öte yandan birey bazı olumsuz duygular içinde olsa da, diğer bazı olumlu duygular sebebiyle kendini mutlu hissedebilir. O halde mutluluk-mutsuzluk dengesi, göreceli olarak bireyin değerlendirmesi bağlamında değişebilir (Lively, 1969). Buradan hareketle Lively, bireyin ilişkisi ile kendisini ayrı değerlendirmek gerektiğini öne sürmektedir. Bir kişinin mutlu olması, ilişkisinde mutlu olacağı anlamına gelmediği gibi, ilişkisinde mutlu olması da bireyin genel anlamda mutlu olacağı anlamına gelmez.

Gergen ve Gergen'e (1995) göre mutlu çiftler iletişim tarzı, hakça iş bölümü ve karar vermede eşitlik ilkeleriyle diğerlerinden ayrılmaktadır. Mutlu çiftler mutsuzlara oranla ortak etkinliklere daha fazla vakit ayırma, daha mizahî bir yaklaşım sergileme, sevgi ifadesi olarak birbirlerine daha sık dokunma, birbirlerini daha az eleştirme, birbirlerine daha az düşmanca tavır sergileme ve birbirleriyle daha az tartışma gibi hususlarda ön plana çıkmaktadırlar (Taylor, Peplau & Sears, 2007, s. 291-292).

Evlilik doyumu ve mutluluğu gibi kavramların evlilik uyumu kavramından farklı olarak, daha bireysel bir yönünün olduğu, ilişkiye dair öznel değerlendirmeleri içerdiği ifade edilmektedir (Bahr, Chappell & Leigh, 1983, s. 797; Tezer, 1986; Vaughn & Baier, 1999, s. 138). Bu bağlamda bir değerlendirme yapan Bernard (1982), her ailede -biri kadının diğeri erkeğin olmak üzere- iki evliliğin olduğunu dile getirmektedir. Dolayısıyla evlilikte eşler bir araya gelmekle birlikte, onların ayrı ayrı bireyler oldukları ve ilişkiden aldıkları doyumun ve mutluluğun farklılaşabileceği söylenebilir. Nitekim bazı durumlar kadını mutlu ederken veya onun ilişkideki doyumunu artırırken, aynı durumların erkekte benzer sonuçlar doğuracağını iddia etmek doğru olmayacaktır (Lively, 1969). Dolayısıyla doyum ve mutluluğun daha öznel kavramlar olması, bu kavramları eşlerin ikili ilişkileri üzerine genellemeyi problemli hale getirmektedir.

Evlilik doyumu ve evlilik uyumunu birbirinden ayıran bir diğer husus olarak doyumun statik bir ürün, evlilik uyumunun ise dinamik bir süreç olarak değerlendirilmesi gösterilmektedir. Evlilik doyumunun, evlilik uyumunun sonuçlarından biri olarak ele alınması (Spanier & Cole, 1976, s. 127-128) bu bağlamda değerlendirilmektedir.

Eşlerin her ikisinin mutlu ve doyumlu olması ya da olmaması, ileride çatı kavram olarak ifade edeceğimiz evlilik kalitesi hakkında net bir bilgi vermeyebilir. Eşler ilişkilerinde herhangi bir çatışma veya uyumsuzluk yaşamasalar da doyum ve mutluluk düzeyleri düşük olabilir. Benzer şekilde eşlerin, ilişkilerinde çözemedikleri problemler olsa da doyum ve mutluluk düzeyleri yüksek olabilir⁶. O halde evlilik doyumunun, evlilik kalitesinin tek göstergesi olduğunu söylemek doğru olmamakla birlikte onun hakkında önemli düzeyde bilgi verdiği ve temel sacayaklarından biri olduğu ileri sürülebilir (Karney & Bradbury, 1995b; Bradbury, Fincham & Beach, 2000, s. 965).

Evlilik doyumu, bir evliliğin sona ereceğinin veya devam edeceğinin (evlilik istikrarı) önemli kriterlerinden birisi olarak da karşımıza çıkmaktadır (Hendrick, 2009, s. 133). Hendrick ve arkadaşlarının (1988), flört aşamasında olan çiftler üzerine yaptıkları çalışmada, ilişkide düşük doyumu olanların ayrılma ihtimallerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla evlilik doyumunun evlilik istikrarıyla pozitif yönde ilişkili olduğu belirtilebilir. Buna karşın, bu kavramların birbiriyle ilişkili olmakla birlikte, birbirinden farklılaştığı da ifade edilmektedir. Bu bağlamda Lenthall (1977) evlilik doyumu ve evlilik istikrarının farklı anlamlara karşılık geldiğini öne sürmüştür. Ona göre evlilik doyumu, kişinin evlilikten beklentileriyle elde ettiklerini karşılaştırma neticesinde ortaya çıkan durumdur. Evlilik istikrarı ise kişinin mevcut olan en iyi evlilik alternatifleriyle evliliğinden elde ettiklerini karşılaştırmasıdır.

Evlilik doyumu kavramı, sosyal değiş-tokuş, hakkaniyet gibi ödül-bedel ilişkisini temel alan teoriler bağlamında temellendirilmektedir (Vaughn & Baier, 1999, s. 138; Curun, 2006, s. 5). Bu teoriler, bireyin mevcut ilişkisini yeterli buluyorsa ya da diğer ilişkileri bir seçenek olarak görmüyorsa ilişkiden doyum alacağını öne sürmektedir. Rusbult'un (1980; 1983) yatırım modeline göre bir ilişki kârlıysa o ilişkide doyum var demektir. Başka bir ifadeyle ilişkideki ödüller, bedelleri aşıyorsa doyumdan bahsedilmektedir. Doyumun hakkaniyet algısından etkilendiği de belirtilmektedir (Taylor, Peplau & Sears, 2007, s. 291). İlişki her ne kadar birçok ödül sağlasa da ev işlerinin dağılımı vb. gibi hususlarda haksız davranıldığına dair bir inanç varsa bu durum ilişkideki doyum düzeyini etkileyebilmektedir. İş yükünün âdil olarak dağıtıldığı dengeli ilişkilerde doyum, eşlerden birinin daha fedakâr olduğu ilişkilere göre daha yüksek olmaktadır (Sears, Freedman & Peplau, 1985, s. 236). Nitekim evlilik doyumu çalışmalarında, erkeklerin kadınlara oranla evliliklerden daha fazla doyum sağladığına yönelik çalışmalar mevcuttur (Amato vd., 2003, s. 11). Bunun nedeni olarak modern dönemde kadınların hem meslekleriyle hem de ev işleriyle uğraşmayı sürdürmeleri gösterilebilir.

Sonuç olarak evlilik doyumu ve mutluluğu bireyselliğin ön planda olduğu *psikolojik* temelli bir kavram olarak öne çıkarken⁷, evlilik uyumu tek tek bireylerden ziyade çiftler arasındaki karşılıklı ilişkinin ön planda olduğu *sosyal psikolojik* temelli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak doyum her ne kadar bireysel olsa da onun ortaya çıkıp çıkmamasında eşler arası ilişkilerin önemli bir rolü bulunmaktadır. Diğer taraftan evlilik doyumunun evlilik istikrarıyla pozitif yönde ilişkili olduğu, bu bağlamda evliliğin sürmesinde önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Mutluluk ve doyumu kapsamlı bir şekilde ele alabilmek için -evlilik uyumu konusunda olduğu gibi- boylamsal çalışmaların yapılması gerekmektedir.

⁶ Benzer bir ayrımı evlilik kalitesi ve evlilik istikrarı kavramlarında yapan Lewis ve Spanier (1979), bu ayrımı, neden kalitesi yüksek bazı evliliklerin boşanma veya ayrılmayla sonuçlanırken, evlilik kalitesi düşük bazı evliliklerin devam ettiği sorusunu cevaplandırmada kullanmışlardır. Onlar, burada evlilik kalitesini, evli çiftlerin ilişkileri üzerindeki öznel değerlendirmeleri olarak ele almışlardır.

⁷ Bireysel temelli evlilik doyumu kavramını başka faktörler ekleyerek değerlendirenler de olmuştur. Örneğin Sokolsky ve Hendrick (1999), evlilik doyumunu etkileyen faktörleri bağlanım ve sevgi gibi *içsel*, kendini açma ve ifade etme gibi *kişiler arası* ve stresin olmayışı gibi *çevresel* olmak üzere üç başlıkta ele almıştır.

Evlilik İstikrarı ve Evlilik Bağlanması

Evlilik istikrarı ve bağlanması kavramlarının daha çok evliliği sürdürme ya da bitirme eğilimi ekseninde tanımlandığı ve bu bağlamda çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Evlilik istikrarı ve bağlanması arttıkça evlilik süresi uzamakta, azaldıkça ise boşanma eğilimi artmaktadır. Bui, Peplau ve Hill (1996), ilişkinin sürekli güçlü kalmasında en iyi yordayıcının istikrar ve bağlanım olduğunu tespit etmişlerdir.

Bağlanım, bireyi ilişkide tutma yönünde etkili olan olumlu ve olumsuz güçlerin bütününe denmektedir (Sears, Freedman & Peplau, 1985, s. 236; Taylor, Peplau & Sears, 2007, s. 292). İlişkiyi uzun dönem sürdürme niyet ve isteğini yansıtmakla birlikte partnere güçlü bir duygusal bağı da içerir (Agnew vd., 1998). Rusbult (1983) da bağlanımı, ilişkiyi ilerletme ve sürdürmede merkezî bir güç olarak görmektedir. Ona göre birbirine bağlanan bireyler yakınlık, tavsiye ve destek açısından karşılıklı bir güven duygusu içindedirler ve ihtiyacı olduğunda diğerinin güvenilir, duyarlı ve müsait olduğuna inanırlar. O halde bağlanım, bir insanı ilişkiye bağlayan ve boşanmayı zorlaştıran, dolayısıyla evlilikte istikrarın sağlanmasına yardımcı olan hususlardır. Bu nedenle bağlanım düzeyindeki değişimler, ilişkiyi sürdürme ya da bitirme kararlarını etkileyecektir.

Johnson'a (1973, s. 396) göre üç temel bağlanım tarzı bulunmaktadır. Birey ilişki yaşadığı kişiyi seviyor, onunla birlikte olmaktan zevk alıyor ve geçinmeyi kolay buluyorsa ilişkiyi sürdürme yönünde olumlu olarak güdülenmekte, bu da *bireysel bağlanım* olarak isimlendirilmektedir. İkincisi *ahlâkî bağlanımdır*. Bu bağlanım tarzı evliliği sürdürmenin dinî görev veya toplumsal bir sorumluluk olduğu düşüncesi üzerine kuruludur. Bazı insanlar için evliliğin kutsallığına inanma ve bir eşe yaşam boyu bağlanma duygusu, boşanmaya karşı güçlü bir engel teşkil etmektedir. Ahlâkî bağlanım açısından ele alındığında dinî inançlar, bağlanımı artırabilir. Eğer Tanrı, mutlu ve istikrarlı bir evliliği sürdürmeyi emrediyorsa, birey kişisel tercihlerini bir kenara bırakacak, bağlanımı yerine getirmek için ilişkiye dair problemlerin önemini azaltacaktır (Booth vd., 1995, s. 663). Lambert ve Dollahite (2008), evliliklerinde Tanrıya bağlandıklarını ifade eden eşlerin bu bağlanımlarının, evliliğe bağlanmayı anlamlı görmelerine yardım ettiğini bulmuşlardır. Bu minvalde yapılan bir başka çalışmada (Johnson, Caughlin & Huston, 1999) dindarlık, ahlâkî bağlanımla ilişkili bulunmuştur. Bowman ve Dollahite'nin (2013, s. 216) Hindistanlı 33 kişi üzerinde yaptıkları çalışmada ise katılımcılar, evlendikleri zaman kendilerini Tanrıya ve eşlerine adadıklarını ifade etmişlerdir ve bu adanmışlıktan sapma söz konusu değildir. Birey için tek seçenek bu adanmışlığı devam ettirmek, zorluklara katlanmak ve mutluluk ile evlilik başarısını sağlamaktır. Bu evliliklerde bireysel ve ahlâkî bağlanımın öne çıktığı görülmektedir. Bahsi geçen bu iki bağlanım tarzı bireyin iç dünyasıyla ilişkilidir ve onun tutum ve değerlerinin bir sonucudur. Üçüncü tarz bağlanım ise *zoraki bağlanımdır*. Bu ilişki biçimi, ayrılmayı birey için zararlı kılan bazı engeller üzerine kuruludur. İlişki dışında çekici seçeneklerin olmayışı ve ilişkiye o ana kadar yapılan yatırımlar (ev, araba, çocuk vb.) bireyi ayrılmaktan alıkoyar. Birey boşanmanın toplumsal, ekonomik ve hukukî sonuçlarından çekinebilir ve kendini mutsuz bir evliliğin içine hapsolmuş olarak hissedebilir. Dolayısıyla bu bağlanım tarzının bireyin dışındaki etmenlerle ilişkili olduğu görülmektedir. Bu tarz evlilikler *içi boş (empty-shell)* olarak nitelenmektedir (Sears, Freedman & Peplau, 1985, s. 236). İçi boş evliliklerde eşler, birbirlerine karşı çok az sevgi beslerler; ama birlikte kalmaya da devam ederler. Aynı çatı altında; ama ayrı dünyalarda yaşarlar (Amato vd., 2007). Eşleri bir arada tutan sevgi değil, bahsi geçen çekincelerdir. Dışarıdan bakıldığında normal, sağlıklı ve başarılı olan bu evliliklerde ilişkinin istikrarlı olduğu ve çatışmanın çok az yaşandığı düşünülür (Cole, 2013, s. 418). Bu nedenle boşanma beklenmedik bir durum olarak görülebilir. Bu evliliklerde doyum çok düşük olmakla birlikte, sevgi temelli olmasa da bir bağlanımın varlığından söz edilebilir. Buradan hareketle doyum ve bağlanım kavramlarının farklı durumlara karşılık geldiğini söylemek mümkündür. Ayrıca bu tarz evlilikleri sürdürmek, boşanmadan daha zarar verici olacaktır; zira boşanan ve yeniden evlenenlere nazaran bu evlilikleri sürdürenler daha az mutlu olmaktadır.

Stanley ve Markman (1992) ise bağlanımı *bireysel adanma* ve *kısıtlayıcı bağlanma* olarak iki başlıkta ele almaktadır. Bireysel adanma, karşı tarafın doyumunu artırmak adına ilişkinin kalitesini güçlendirme ve sürdürme isteği olarak tanımlanmaktadır. Kısıtlayıcı bağlanma ise bireysel adanmaya bakılmadan, bireyin ilişkiyi sürdürmek adına yapmak zorunda olduğu ve bireyi kısıtlayan bağlanma türüdür.

Bağlanım, eşin idealize edilmesinde etkilidir (Doğan ve Sunal, 2011, s. 70). Bağlanımın vermiş olduğu güçlü duygu, bireyi eşinin kusurlarını görmezden gelmeye, ilişkinin sürmesine yardımcı olacak şekilde kendi davranışlarını değiştirmeye (Rusbult vd., 1991), eşini affetmeye, problemleri düzeyli bir şekilde tartışarak yapıcı ve uzlaşmacı bir tavra (McCullough, Worthington & Rachal, 1997; Murray & Holmes, 1997) motive edebilir.

Ödül ve bedeli temel alan kuramlar çerçevesinde ele alındığında, ilişkiye yapılan *yatırımların* bağlanımı etkilediği görülmektedir. Zaman, enerji, para, duygusal bağlılık, özveri, paylaşılan tecrübeler vb. eşler açısından ilişkiye yapılan yatırımlar olarak değerlendirildiğinde, eşlerin ilişkiye bağlanım düzeyi artmaktadır. Yapılan yatırımların çokluğu, ilişkiden ayrılmayı da bir o kadar zor hale getirmektedir. Dolayısıyla yatırım arttıkça bağlanım da artmaktadır. Aynı kuram çerçevesinde bağlanımın, *karşılaştırma* ve *alternatifleri karşılaştırma*⁸ düzeyiyle yakından ilişkili olduğu görülmüştür (Sears, Freedman & Peplau, 1985, s. 236). Daha önce ifade edildiği üzere, evlilik istikrarı ve evlilik doyumunu kavramları farklı anlamlara gelmektedir. İlişkiden elde edilen doyum için karşılaştırma düzeyi, ilişkideki istikrarı belirlemek içinse alternatifleri karşılaştırma düzeyi kullanılmaktadır. Birey, ilişkiden ne düzeyde doyum aldığını belirlerken karşılaştırma düzeyini esas almakta ve ilişkiden elde ettiği kazançlar karşılaştırma düzeyinin üstünde ise ilişkisini doyumlu olarak nitelendirmektedir. Bununla birlikte ilişkinin doyumlu ya da doyumsuz olması, ilişki istikrarını tek başına yordayan bir etmen değildir. Birey, mevcut ilişkisinden elde ettiği kazançları (karşılaştırma düzeyi), ihtimal dâhilindeki diğer kazançlardan (alternatifleri karşılaştırma düzeyi) yüksek olarak değerlendirirse ilişkiyi sürdürme eğilimi gösterecektir. Örneğin çocuk sahibi olma evlilik doyumunu azaltsa da, ilişkiye dair bir yatırım ve kazanç olarak değerlendirildiğinde çiftlerin evlilik istikrarı ve bağlanımlarını artırabilir. Ancak diğer ilişkideki kazançlar daha yüksek olursa, mevcut ilişkisi doyum verici olsa bile istikrarlı olmayacak ve birey daha kârlı olan diğer ilişkiyi bu ilişkiye tercih edebilecektir (Büyükşahin, Hasta ve Hovardaoğlu, 2005, s. 26). Benzer şekilde evliliğinde mutlu olan bir birey, evliliğinin kariyerinde yükselmesine engel olduğunu düşünerek ilişkisini sonlandırabilecektir (Canel, 2007, s. 73).

Sonuç olarak evlilik istikrarı ve evlilik bağlanımı kavramlarının evliliği sürdürme ya da boşanmayı düşünmeme temelinde ele alındığı, çiftler arasındaki birlikteliğin niteliğinden ziyade onun sürdürülebilirliğiyle ilişkili olduğu görülmektedir.

Evlilik Çatışması

Çatışma, bireysel anlamda iki ya da daha fazla güdünün aynı anda etkin olduğu (Cüceloğlu, 2006), insan ilişkileri bağlamında ise bireyin fiillerinin bir başka bireyi engellediği durumlar olarak tanımlanabilir. Evliliğin kaçınılmaz sonuçlarından biri de eşler arasındaki anlaşmazlıklardan ötürü ortaya çıkan çatışmalardır. Çünkü evlilikle birlikte farklı iki insanın alışkanlık, tutum ve değerleri bir araya gelmekte, bu faktörlerin etkileşim ve entegrasyon sürecinde de çatışma durumu ortaya çıkmaktadır. İlişki derinleştikçe hem bağlanım hem de ilişkiye yapılan yatırım arttığı için eşler arasındaki çatışma potansiyeli yükselmektedir. Araştırmacılar, evlilikte yaşanan çatışmalara ilgi göstermiş, özellikle çatışmaların nasıl çözüldüğüne yönelik birçok çalışma yapmışlardır.

⁸ “Karşılaştırma düzeyi”, bireyin mevcut ilişkisinden elde ettiği kazançları değerlendirmesi ve bu değerlendirme sonucunda ilişkisinin doyumlu olup olmadığına karar vermesi anlamına gelirken, “alternatifleri karşılaştırma düzeyi” bireyin mevcut ilişkisindeki kazançlarını, diğer olası ilişkilerinden elde edeceği kazançlarla karşılaştırması sonucunda birlikteliğini sürdürüp sürdürmeme konusunda bir karara varmasıdır.

Çatışmanın başlangıç, orta ve son olmak üzere üç evresinden bahsedilebilir. Başlangıç aşamasında bir tutum, olay ya da davranış üzerine çatışma durumu başlamaktadır. Burada eşler ya çatışmaya odaklanmakta ya da çatışmadan kaçınmaktadırlar. Bu iki durum orta evrede de devam eder. Bu süreçte eşler çatışmadan kaçınmayı sürdürebilir, problemi çözerek uzlaşabilir ya da çatışmayı iyice tırmandırabilirler. Son evrede ise boşanmaya kadar gidebilecek birçok ihtimal söz konusu olabilmektedir. Bu aşamada eşlerden birinin haklı olduğu düşüncesinin baskın gelmesi, her iki tarafın da ödün vermek suretiyle uzlaşmaya gitmesi ya da eşler arasındaki bağların tamamen kopması gibi bir dizi farklı durumla karşılaşılabilir (Peterson, 1983).

Ekonomik anlaşmazlıklar, cinsellik, dinî farklılıklar, ideolojiler, kişilik farklılıkları, çalışma durumu, boş zaman etkinlikleri, ev işlerinin paylaşımı, çocuk, akraba ilişkileri, arkadaş seçimi vb. sebeplerle eşler arasında çatışmalar yaşanabilmektedir. İlişkideki derinlik arttıkça, her bireyin diğerinin tutum ve davranışlarına dair eleştiri ve denetimi çoğalmaktadır. Bu durumda eşlerden her ikisi de diğerinin baskı ve eleştirileri sonucunda onun taleplerine uymaya veya yaklaşmaya çalışmaktadır. Bu süreçte doğal olarak eşler arasında bir çatışma veya antagonizm doğabilmektedir. Şunu ifade etmek gerekir ki en mükemmel ilişkilerde dahi bazı çatışmaların yaşandığı görülmektedir (Sears, Freedman & Peplau, 1985, s. 237; Canel, 2013, s. 28). Nasıl çözümlendiğine bağlı olarak çatışmalar, bir ilişkiye yardım da edebilir, zarar da verebilir. Özellikle eşler arasındaki iletişim tarzı, kişilik uyumu ve yükleme tarzları gibi hususlar, çatışmanın yarar-zarar dengesinde ibrenin ne tarafta olduğunu belirlemektedir. O halde çatışma, genel itibarıyla olumsuz bir durum olarak algılsa da, insan hayatının doğal bir parçasıdır ve takınılan tavra göre yapıcı ya da yıkıcı olabilir. Dolayısıyla evlilikte çatışmanın kaçınılmaz olması, çiftlerin çatışma esnasındaki tutum ve davranışlarının önemini bir kat daha artırmaktadır.

Bu konu üzerine yapılan çalışmalar genellikle eşlerin çatışmaları nasıl çözdükleri üzerine odaklanmaktadır (Van Buren & Williamson, 1988; Metz, Rosser & Strapko, 1994; Kurdek, 1994; 1995; Gottman vd., 1998; Greeff & De Bruyne, 2000; Mackey, Diemer & O'Brien, 2000). Başarılı ve uyumlu evliliklerde olumlu çatışma çözme yöntemi ve iletişim tarzları daha sık kullanılmaktadır (Gottman, Markman & Notarius, 1977; Noller & Fitzpatrick, 1990; Christensen & Shenk, 1991; Burleson & Denton, 1997; Meeks, Hendrick & Hendrick, 1998; Greeff & De Bruyne, 2000; Malkoç, 2001; Fincham, 2003; Uğurlu, 2003; Özen, 2006). Eşler arası başarısız iletişim tarzları ve problem çözmedeki yetersizlikler ise evlilikte sıkıntılara yol açabilir. Gottman ve Krokoff (1989), çatışma yaşadıkları konularla yüzleşen eşlerin, yüzleşmekten kaçınanlara göre daha yüksek evlilik doyumuna sahip olduğunu öne sürmüşlerdir. Çünkü yaşanan çatışmanın çözülmemesi ya da bunun için bir çaba sarf edilmemesi, eşler arasındaki ilişkiyi olumsuz yönde etkileyecektir. Bununla birlikte çatışma yaşanan konuların yapıcı değil de yıkıcı bir şekilde ele alınması da çatışmanın çözümüne bir katkı sağlamayacak, aksine eşler arasında öfke ve dargınlıkların artmasına yol açacaktır (Noller & Fitzpatrick, 1990; Christensen & Shenk, 1991; Cupach & Canary, 2003, s. 355; Emmers-Sommer, 2003, s. 330; Galvin, 2003, s. 334-335). Vuchinich'e (1987) göre ise konuşma esnasında yaşanan çatışma işlevsel olabilir. Çünkü bu durum boşalmayı sağlayabilir, eşleri daha açık iletişim kurmaya teşvik edebilir ve karar alma gibi birtakım süreçleri kolaylaştıran eşler arasındaki güç hiyerarşisinin oluşmasına vesile olabilir. Ona göre bahsi geçen bu fonksiyonların işlerlik kazanabilmesi için iyi bir çatışma yönetiminde yeterli düzeyde çatışmaya müsaade edilmesi gerekir. Esasen bu durum çatışmanın, ailedeki etkileşimin neden rutin bir parçası olduğunu da kısmen açıklayabilir. Gottman ve Krokoff (1989) da benzer görüşler öne sürmektedir. Onlara göre eşlerin çatışmaları, anlaşmazlıkları, öfkelerinin dışavurumu gibi karşılıklı etkileşimler, bu yaşananlarla aynı zamanda ölçülen evlilik doyumuyla negatif yönde ilişkili olsa da ilerleyen süreçlerde bu tecrübeler evlilik için işlevsel bir hal alabilir. Dolayısıyla belli düzeyde yaşanan çatışma, eşler arasındaki uyumu güçlendirme potansiyeline sahiptir (Vuchinich, 2003, s. 364). Bununla birlikte çatışmalarda inatçı, savunmacı ve kendini geri çeken bir yaklaşımda bulunmanın faydalı olmayacağı da açıktır. Zira çatışma yaşanan konu bu tarz yaklaşımlarla ele alınırsa ya da bastırma

yoluna gidilirse, ileride daha büyük sıkıntıların yaşanmasına ve eşler arasında düşmanca duyguların içten içe artmasına yol açabilir (Straus, 1979).

Çatışma yönetimi üzerine literatürde birçok sınıflandırmanın yapıldığı görülmektedir (Rusbult, Zembrodt & Gunn, 1982; Rusbult & Zembrodt, 1983; Canary & Cupach, 1988; Hojjat, 2000). Rusbult ve Zembrodt'a (1983) göre eşler, çatışma durumunda dört temel yol izlemektedir. İlkinde (*exit*) ilişki sonlandırılmakta, resmî birliktelik söz konusu ise boşanma gerçekleşmektedir. İkincisinde (*voice*) problemler tartışılmakta, uzlaşma aranmakta, bir terapist ya da din adamının yardımına başvurulmakta ve rahatsız olunan şeyleri birbirine söylemek suretiyle her iki tarafın da değişimi sağlanmaktadır. Üçüncüsünde (*loyalty*) bekleyip görme tavrı öne çıkmakta, bu süreçte problemin atlatılacağı düşünülmektedir. Sonuncusunda (*neglect*) ise eş ihmal edilmekte, onunla daha az zaman geçirilmekte, problemleri tartışma reddedilmekte, gerçek problemle ilgili olmayan konularda eşe duygusal ve fiziksel olarak kötü davranılmakta ve hatta bu süreçte yeni romantik ilişkiler geliştirilebilmektedir. Bu dört tepki yapıcılık/yıkıcılık ve aktiflik/pasiflik boyutlarında ele alınmaktadır. Birinci yaklaşım yıkıcı ve aktif, ikinci yaklaşım yapıcı ve aktif, üçüncü yaklaşım yapıcı ve pasif, dördüncü yaklaşım ise yıkıcı ve pasif kategorisinde değerlendirilmektedir. Buna benzer bir yaklaşım Hojjat (2000) tarafından ortaya konmuştur. Hojjat'a göre çatışma yönetimi davranışları *etkinlik* (*activity*) ve *değer* (*valence*) olmak üzere iki boyutta gerçekleşmektedir ve bu boyutların eşleşmesinden olumlu/aktif, olumlu/pasif, olumsuz/aktif ve olumsuz/pasif olmak üzere dört yaklaşım ortaya çıkmaktadır. Olumlu-aktif yaklaşımda eşler çatışmayı çözmede aktiftirler ve daha âdil bir sonuca ulaşmaya çalışırlar. Olumlu-pasif yaklaşımda eşler yine âdil bir sonucu isteseler de çatışma çözme konusunda pasiftirler, bekle ve gör yaklaşımını benimserler. Olumsuz-aktif yaklaşımda eşler aktiftirler; ancak âdil olmayan sonuçlarda ısrar ederler. Olumsuz ve pasif yaklaşımda ise eşler hem çatışma çözmede pasiftirler, hem de âdil sonuçları istemezler. Canary ve Cupach (1988) ise *bütünleştirici* (*integrative*), *dağıtıcı* (*distributive*) ve *kaçınmacı* (*avoidance*) olmak üzere üç tür iletişim stratejisinden bahsetmektedir. Bütünleştirici yaklaşımda anlaşma, paylaşma, güven telkin etme ve iş birliği gibi yapıcı bir tavır ortaya konurken, dağıtıcı yaklaşımda öfkelenme ve eleştirme gibi yıkıcı tavırlar öne çıkmaktadır. Kaçınmacı yaklaşımda ise var olan çatışmayı inkâr etme ve konuyu değiştirme gibi davranışlar tercih edilmektedir. Özetle, çatışma çözme tarzları üzerine yapılan kategorizasyonların, farklı isimlendirilseler de birbirlerine benzedikleri görülmektedir.

Sonuç olarak evlilikle ilgili kullanılan kavramlar bağlamında çatışma ve uyumu birbirine zıt kavramlar olarak konumlandırmak yerinde olabilir. Buradan hareketle evlilikte çatışma yaşanan ve çözilemeyen konular arttıkça uyum azalacaktır. Diğer taraftan evlilik çatışması kavramının, daha ziyade eşlerin çatışma çözme ve iletişim becerileri, kişilik tarzları, karar verme süreçleri vb. değişkenlerle birlikte ele alındığı görülmektedir. Çünkü bu değişkenler, evlilikte yaşanan problemlerin çözümü ya da çözümsüzlüğü noktasında önemli bir rol oynamaktadır (Malkoç, 2001; Uğurlu, 2003).

Evliliğin Niteliğini Belirlemede Kullanılan Farklı Kavramların Aynı Anlamlara Gelecek Şekilde Kullanılması Problemi

Evliliğin niteliğini ortaya koymak üzere yapılan çalışmaların kavram bolluğu ortaya çıkardığı bir gerçektir (Hicks & Platt, 1970). Bu kavramların uzun yıllardır, sınırları net bir şekilde belirlenmeden yaygın olarak kullanılması ve kullanılmaya devam edilmesi, sınırlarının bulanıklaşmasına, sarmal bir yapıya bürünerek anlam itibarıyla iç içe geçmelerine yol açmış, bu da anlamca diğerlerinden ayrılması çok zor hale gelen kavramların birbirinin yerine kullanılmasını beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla bu kavramlar üzerinde herkesin mutabık olduğu tanımlara ulaşıldığını yahut bu kavramların nasıl ölçüleceği hususunda bir uzlaşmanın var olduğunu söylemek oldukça zor görünmektedir (Spanier & Lewis, 1980, s. 836; Bahr, Chappell & Leigh, 1983, s. 797; Pittman, Price-Bonham & McKenry, 1983, s. 521; Fincham & Bradbury, 1987, s. 797; Sabatelli, 1988, s. 893; Glenn, 1990; Vaughn & Baier, 1999, s. 137). Nitekim bu kavramlardan hareketle ortaya konan ölçekler, hem teorik ve kavramsal hem de metodolojik ve empirik açıdan eleştirilere maruz kalmıştır (Lively, 1969; Donohue & Ryder, 1982;

Huston & Robins, 1982; Norton, 1983; Sabatelli, 1984; Trost, 1985; Johnson vd., 1986; Fincham & Bradbury, 1987; Sabatelli, 1988). Bu ölçeklerin, kavram içeriklerini nispeten göz ardı ettikleri görülmekte, kavramlar tam anlamıyla açıklığa kavuşturulmadan geliştirildikleri için de birçok yanlış anlaşılmaya yol açtıkları belirtilmektedir (Vaughn & Baier, 1999). O nedenle evliliğin niteliği incelenirken, kavramların operasyonel tanımlarının iyi yapılması gerekmektedir (Yılmaz, 2001, s. 51). Daha sıkıntılı olan durum ise bir kavrama yüklenen anlamın araştırmacıdan araştırmacıya değişmesidir. Mesela evlilik doyumu kavramından, iki araştırmacı farklı şeyler anlayabilmekte ve farklı tanımlamalara gidebilmektedir. Ayrıca bazı kavramlar yakın anlam içeriklerine sahip olmaları sebebiyle birbirinin yerine kullanılabilir. Yurtdışında ve Türkiye’de, bu alanda yapılan çalışmaların birçoğunda söz konusu kavramların içerik itibarıyla benzeştiği ileri sürülmekte ve araştırmacılar bu kavramları birbirlerinin yerine kullanabilmektedir (Lenthall, 1977; Heyman, Sayers & Bellack, 1994; Erbek vd., 2005, s. 40). Bilhassa evlilik uyumu ve evlilik doyumu ölçekleri arasında yüksek düzeyde korelasyonun bulunması, bu tarz bir yorumlamaya yol açmaktadır (Fowers vd., 1994). Mesela evlilik uyumunu ölçen bir araştırmacı, araştırmasının başlığında evlilik doyumu kavramını kullanabilmekte ya da evlilik uyumuna dair bir ölçek kullanmasına rağmen, bundan evlilik doyumu olarak bahsedebilmektedir (Bu çalışmalar için bkz. Dudley & Kosinski, 1990; Hansen, Fallon & Novotny, 1991; Anthony, 1993; Hünler, 2002; Hünler ve Gençöz, 2003; 2005; Basat, 2004; Hughes & Dickson, 2005; Soyer, 2006; Brimhall & Butler, 2007; Çınar, 2008; Koçak, 2008; Kansız ve Arkar, 2011; Sarı, 2012; Fard, Shahabi & Zardkhaneh, 2013; Temel, 2013; Güngör, 2014)¹⁰. Buna mukabil çok az çalışmada uyum ve doyum kavramlarının farklı olgulara karşılık geldiği belirtilmektedir. Söz konusu çalışmalara göre evlilik doyumunda bireyin öznel algıları, evlilik uyumunda ise evliliğin niteliği ve eşlerin ilişkiyi uyumlu bir şekilde devam ettirebilmeleri ön plana çıkmaktadır (Erbek vd., 2005, s. 40). Dolayısıyla bu iki kavramın birbirinden ayrılması ve sınırlarının belirlenmesi noktasında uyumun sosyal psikoloji, doyumun ise psikoloji temelli kavramlar olduğunu göz önünde bulundurmak, bundan sonra yapılacak tanımların ve bu tanımlar üzerinden geliştirilecek ölçeklerin daha sağlıklı olmasına ve araştırmacılar arasında ortak bir dilin yakalanmasına imkân sağlayacaktır.

Farklı isimler taşıyan bu ölçeklere bakıldığında birbirine çok yakın maddelerin kullanıldığı görülmektedir. Elbette birbirine benzeyen bu kavramları ölçen ölçeklerde benzer maddelerin bulunması doğaldır. Ancak şunu ifade etmek gerekir ki kavramın içeriğini ve diğer kavramlardan ayrıldığı yönleri yansıtan maddelerin ve ifadelerin ölçeğe rengini vermesi elzemdir.

Sonuç olarak evliliğin niteliği ve sürdürülebilirliğine ilişkin ortaya konan kavramların farklı şekillerde tanımlanması ve içeriklerinin netleşmemesi, diğer taraftan bahsi geçen sıkıntılara rağmen bu kavramlar üzerinden ölçekler geliştirilmesi ve geliştirilmeye devam edilmesi, bu alanda çalışma yapan araştırmacılar için literatürdeki kavramların bulanık hale gelmesine ve ölçeklerin özensiz bir şekilde geliştirilip kullanılmasına yol açmıştır. Bu karmaşıklığın giderilmesi için bu kavramları kucaklayan bir çatı kavramın önerilmesi ve bahsi geçen diğer kavramların bu çatı kavramın alt başlıkları olarak değerlendirilmesi yerinde olacaktır.

Bir Öneri: Çatı Kavram Olarak Evlilik Kalitesi

Evlilik uyumu, evlilik doyumu, evlilik mutluluğu, evlilik istikrarı, evlilik bağlanımı ve evlilik çatışması gibi kavramlar esasen eşler arasındaki ilişkinin niteliğini ve devamlılığını tanımlamaya yönelik çabalarla oluşturulmuştur ki bu kavramlar genel bir başlık altında *evlilik kalitesi* (*marital quality*) olarak ifade edilmektedir. O halde evlilik kalitesinin çok boyutlu bir yapı arz ettiği ve çatı kavram olarak kullanıldığı söylenebilir. Nitekim Spanier ve Lewis’e (1980) göre yüksek evlilik kalitesi; iyi düzeyde bir uyum, yüksek düzeyde evlilik mutluluğu ve evlilik doyumu, uygun iletişim ve bütünleşme ile ilişkilidir. Sabatelli (1988, s. 894) de evlilik kalitesini, hem evlilik uyumunu hem de

⁹ Bu durum en çok “evlilik uyumu” ve “evlilik doyumu” kavramları arasında yaşanmaktadır.

¹⁰ Özbeklik (2006), Gündoğan (2007), Civan (2011) ve Kapucı (2014) ise evlilik kalitesi kavramını kullanmıştır.

evlilik doyumu ve mutluluğunu bünyesinde barındıran bir kavram olarak yorumlamıştır. Johnson ve arkadaşlarının (1986) 1845 evli çift üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmada ise, yapılan faktör analizi sonucunda biri evlilik mutluluğu ve evlilik etkileşimi, diğeri evlilikteki anlaşmazlıklar, problemler ve boşanma eğilimi olmak üzere iki boyut ve beş bileşenden oluşan bir evlilik kalitesi ölçeği geliştirilmiştir. Evlilik mutluluğu, bireyin evliliği hakkındaki genel duygularını (genel mutluluk, üç yıl öncesine göre evliliğin durumu vb.) ve daha özel duygularını (fikir birliği, cinsellik vb.) ifade etmekte ve evlilikteki doyum hissinin bireysel değerlendirmesi anlamına gelmektedir. Evlilik etkileşimi, eşlerin günlük faaliyetlerde (yemek, alışveriş, ziyaretler, eğlence vb.) ne düzeyde birlikte vakit geçirdiklerini ölçmektedir. Evlilik anlaşmazlığı, ilişkide yaşanan sözel ve fizikî çatışma düzeyini belirtmektedir. Evlilik problemleri bazı kişisel özelliklerin (çabuk sinirlenme, fazla hassas olma, kıskançlık, savurganlık, içki kullanımı vb.) evlilikte ne düzeyde sıkıntı yarattığıyla ilgilidir. Boşanma eğilimi ise bireyin eşiyle boşanmayı ne sıklıkta düşündüğünü yansıtmaktadır.

Evlilik kalitesi gibi çatı kavram olarak kullanılan bir diğer ifade *evlilik başarısı*dır. Örneğin Burgess ve arkadaşları (1963), evlilik başarısını ölçmede -evlilik uyumunun da aralarında bulunduğu- sekiz boyuttan bahsetmektedir. Diğer yedi boyut evlilikteki istikrar, karı-kocanın mutluluk düzeyleri, evlilikten alınan doyum, cinsel uyum, eşlerin birbirini tamamlaması, fikir birliği ve birbirine eşlik etmedir.

Glenn'e (1990) göre evlilik başarısı, belirli bir zaman aralığında evliliğe ne olduğuyla (evliliği sürdürme, boşanma, ayrı yaşama vb.) ilgilidir¹¹. Her iki eş için de doyum içinde ve bozulmadan süren bir evlilik başarılı olarak kabul edilirken, boşanma, ayrılma ya da eşlerden biri ya da her ikisi için doyumsuzluk söz konusu ise o evlilik başarısız olarak görülmektedir. Evlilik başarısını ölçecek yeterli bir çalışma, evliliğin bozulmadan kalmasını, evlilik şayet bozulmamışsa eşler için bu ilişkinin ne kadar doyurucu olduğunu göz önünde bulundurmalıdır. Dolayısıyla bir evliliğin başarılı sayılması için hem devam ediyor olması hem de eşlerin evlilikten karşılıklı olarak doyum alması gerekmektedir. Nitekim Burgess ve arkadaşları (1963), öznel bir değerlendirme içermesi sebebiyle hem evlilik mutluluğu hem de evlilik doyumu kavramlarının tek başına evlilik başarısını ölçemeyeceğini öne sürmektedir. Buna göre eşlerden birinin mutlu olduğu bir evlilikte, bir diğeri olmayabilir. Ayrıca bu durumdan, mutlu olan eşin haberdar olmama olasılığı da mevcuttur. Benzer şekilde eşlerden her ikisi çatışma veya anlaşmazlık yaşamasalar bile evlilikten doyum almıyor olabilirler. Ya da tam tersi evlilikle ilgili birçok sıkıntıları olmasına rağmen evlilik doyumları yüksek olabilir.

Evlilik kalitesi ve evlilik başarısı kavramları çatı kavramlar olarak kullanılmakla birlikte, onların farklı olguları ifade ettiğini öne sürenler de mevcuttur. Glenn'e (1990, s. 821) göre evlilik kalitesi, genellikle eşlerin evliliğe belirli bir andaki bakış açıları ya da o anda hissettiklerinin ve ilişkisel niteliklerinin bir araya gelmesi olarak tanımlanmaktadır. Evlilik başarısı ise eşlerin doyuma ulaştığı ve birlikteliğin bozulmadan devam ettiği ilişkilere atıf yapmaktadır. Bu tanımlardan hareketle Glenn'e göre evlilik kalitesi çalışmaları, evlilik başarısının sebeplerinin ve sonuçlarının iç yüzünü anlamada yetersiz kalmaktadır.

Evlilik kalitesi üzerine geliştirilen ölçeklere bakıldığında iki genel kategorinin ortaya çıktığı ifade edilmektedir (Sabatelli, 1988). Birincisi evlilik üzerine hem objektif hem de sübjektif değerlendirmelerin yer aldığı uyum kalitesini ölçen, ikincisi ise evliliğin yalnızca sübjektif değerlendirmelerini ele alan doyum kalitesini ölçen ölçeklerdir. Benzer bir yaklaşım Glenn'den (1990) gelmiştir. Glenn'e göre bazı araştırmacılar evlilik kalitesini, çiftlerin evlilikleri hakkında bireysel olarak ne hissettikleri meselesi olarak ele almışlar ve evlilik kalitesinin bu göstergelerini evlilik doyumu ve evlilik mutluluğunun özbildirimleri olarak kabul etmişlerdir. Diğer bazı araştırmacılar ise evlilik kalitesini, çiftlerin evlilik üzerine bireysel duygu ve düşünceleri olmaktan ziyade ya da buna ek olarak çiftler arasındaki ilişkinin niteliği bağlamında değerlendirmişler ve genel olarak da evlilik uyumu

¹¹ Glenn'in (1990) yaptığı evlilik başarısının bu tanımı, evlilik istikrarı ve bağlanımı ile benzerlik göstermektedir.

ölçeklerini kullanmışlardır. Esasen bu ikilemin, -yukarıda bahsedildiği üzere- evlilik uyumu ve evlilik doyumu kavramlarının kullanımından kaynaklandığı değerlendirilmesi yapılabilir.

Evlilik uyumu, evlilik doyumu vb. kavramların birbiriyle ilişkili oldukları, ayrıca bir bütün olarak evlilik kalitesini ve başarısını yordamada önemli değişkenler oldukları açıktır (Dush, Taylor & Kroeger, 2008, s. 211). Ancak yapılan çalışmalarda bu kavramların gelişigüzel kullanılması, bazı çalışmalarda çatı kavram olarak ele alınırken diğer bazılarında alt başlık olarak değerlendirilmesi kavramsal karmaşaya yol açmaktadır. O nedenle evlilik kalitesi ya da evlilik başarısını çatı kavramlar olarak kabul edip bahsi geçen diğer kavramları bu iki kavramın alt başlıkları olarak ele almak yerinde olabilir. Çünkü bu iki kavramın anlam itibarıyla diğer kavramları ihata ettiği görülmektedir. Kaliteli ve başarılı bir evlilikte eşlerin uyumlu olması, bireysel doyumun sağlanması, eşler arasında uygun çatışma çözme tarzlarının kullanılması, eşler arası bağlanımın dayanıklı olması gibi faktörlerin hep birlikte bulunması elzemdir. Tüm bunlardan hareketle, geliştirilen ve geliştirilecek olan ölçeklerde, diğer kavramların evlilik kalitesi ya da başarısının alt ölçekleri olarak ele alınması daha uygun olacaktır¹².

Netice itibarıyla bu kavram karmaşasını ve bu kavramlardan hareketle yapılan çalışmalarda ortaya çıkan dağınıklığı gidermek adına, evlilik kalitesinin, bütün kavramları kuşatan ve bu kavramlardan hareketle oluşturulmuş alt ölçeklerden meydana gelen bir ölçekle ifade edilmesi daha uygun görünmektedir. Zira birçok boyuttan meydana gelen evlilik kalitesini evlilik uyumu, evlilik doyumu, evlilik istikrarı ya da evlilik çatışması kavramlarının tek başına ölçmesi mümkün değildir¹³ (Clark & Grote, 2003, s. 447-448).

Sonuç

Bu makalede evlilik kalitesi bağlamında üretilen kavramların kullanımı konusunda ortaya çıkan problemler ele alınmıştır. Öne çıkan düşünceler şu şekilde sıralanabilir:

1. Evlilik uyumu durağan ya da anlık değil dinamik bir süreci ifade eder. O ulaşılmış nihai bir durum olmaktan ziyade sürekli gelişen bir süreçtir. Bu gelişim, çiftlerin ilişki içindeki bireysel doyumlarını değil, karşılıklı etkileşimlerini esas alır. Dolayısıyla öznel değerlendirme ve doyumdan daha çok, çiftlerin beraber deneyimledikleri yaşantılar ve ortak algıları göz önünde bulundurulur.
2. Evlilik doyumu, evlilik uyumundan farklı olarak, ilişkiye dair öznel değerlendirmelere vurgu yapar. Bu bağlamda çiftler, evliliklerinde farklı doyum düzeylerine sahip olabilirler. O nedenle, evlilik doyumunu ilişkinin tümüne genellemek sağlıklı bir tutum olmayacaktır.
3. Evlilik doyumu bireysel algının öne çıktığı psikolojik temelli bir kavramken, evlilik uyumu bireysel algılardan daha çok, çiftlerin karşılıklı ilişkisini göz önünde bulunduran sosyal psikolojik temelli bir kavram olarak değerlendirilebilir.
4. Doyum statik bir ürün, uyum ise dinamik bir süreç olarak düşünülmektedir.

¹² Bize göre evlilik başarısı kavramında, eşlerin uyumu, doyumu vb. faktörler önemli olmakla beraber evliliğin sürmesi ve sürdürülebilirliği daha ön plana çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle evlilik başarısında evlilik istikrarı ve bağlanımı daha fazla göze çarpmaktadır. Ancak, kaliteli bir evlilikte, bahsi geçen bu faktörlerin tamamının belli bir düzeyde olması beklenir. O nedenle çatı kavram olarak, evlilik başarısı kavramına nispetle evlilik kalitesi kavramının daha uygun olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

¹³ Kapsayıcı bir evlilik kalitesi ölçeğinde eşler arası iletişim ve çatışma çözme tarzları, karar alma süreçleri, kişilik özellikleri ve uyumu, ev içi ve ev dışı rollerin paylaşımı, eşi ve evliliğe dair yüklemeler, sevgi gösterme, cinsel doyum ve uyum, inanç ve ideolojide benzerlik, boşanma eğilimi, anne-babanın evlilik uyumu, yakın akraba ilişkileri, çocuk sahibi olup olmama, çocuğun yetiştirilmesi, ekonomik problemler, birlikte zaman geçirme ve boş zaman etkinlikleri, ortak arkadaşlar ve istenmeyen arkadaşlarla ilişkiler, evlilik öncesi eğitim alma (evlilik okulu vb.), kışkırtıcı davranışlar, sigara, alkol, uyuşturucu ve kumar gibi kötü alışkanlıklar, aile içi şiddet, hastalık-sakatlık, meslekî doyum gibi değişkenlerin olması elzemdir.

5. Evlilik doyumu ve evlilik mutluluğu, içerik olarak birbirine yakın kavramlardır. Her ikisi de bireysel temelli kavramlar olmakla birlikte mutlulukta duygusal, doyumda ise bilişsel özellikler daha ön plana çıkmaktadır.

6. Evlilik istikrarı ve evlilik bağlanımı, evliliği devam ettirme ya da sona erdirmeye bağlamında ele alınmaktadır. Bu kavramlarla daha çok, ödül ve bedeli esas alan kuramlar çerçevesinde çalışmalar yapılmaktadır. Bu bağlamda *ilişkiye yapılan yatırımların, karşılaştırma ve alternatifleri karşılaştırma düzeylerinin* bağlanımı ve istikrarı etkilediği görülmektedir. Karşılaştırma düzeyi, ilişkiden elde edilen doyumu, alternatifleri karşılaştırma düzeyi ise ilişkideki istikrarı belirlemek için kullanılmaktadır.

7. Evlilik çatışması, eşler arasındaki iletişim tarzı, kişilik uyumu ve yükleme tarzları gibi konulardan etkilenmektedir. Bu konu üzerine yapılan çalışmalar, genellikle çatışma çözüm tarzları üzerinden sürdürülmektedir. Çatışma her ne kadar olumsuz bir durum olarak düşünülse de evlilik yaşamının olağan bir sonucudur ve seçilen çatışma tarzına göre ilişkiyi destekleyici ya da ilişkiye zarar verici olabilir.

8. Evlilik kalitesiyle ilişkili olarak ortaya çıkan kavramlar üzerinde bir uzlaşmanın olmadığı açıktır. Üretilen kavramlar, farklı araştırmacılar tarafından farklı şekillerde tanımlanabilmekte ya da kavramlar aynı ya da benzer anlamlara gelecek şekilde birbirlerinin yerine kullanılabilir. Bu problemi gidermek adına evlilik kalitesi, bahsi geçen bütün kavramları kucaklayan bir kavram olarak düşünülmüş, bundan sonra yapılacak operasyonel tanımların ve geliştirilecek ölçeklerin bu ön kabulü göz önünde bulundurarak yapılması önerilmiştir.

KAYNAKÇA

- Adams, B. N. (1988). Fifty years of family research: What does it mean? *Journal of Marriage and Family*, 50(1), 5-17.
- Adams, J. M., & Jones, W. H. (1997). The conceptualization of marital commitment: An integrative analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72(5), 1177-1196.
- Agnew, C. R., van Lange, P. A. M., Rusbult, C. E., & Langston, C. A. (1998). Cognitive interdependence: Commitment and mental representation of close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(4), 939-954.
- Albrecht, S. L. (1979). Correlates of marital happiness among the remarried. *Journal of Marriage and the Family*, 41(4), 857-867.
- Amato P. R., Booth A., Johnson, D. R., Rogers, S. J. (2007). *Alone together: How marriage in America is changing*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Amato, P. R., Johnson, D. R., Booth, A., & Rogers, S. J. (2003). Continuity and change in marital quality between 1980-2000. *Journal of Marriage and Family*, 65(1), 1-22.
- Anthony, M. J. (1993). The relationship between marital satisfaction and religious maturity. *Religious Education*, 88(1), 97-108.
- Bahr, S. J., Chappell, C. B., & Leigh, G. K. (1983). Age at marriage, role enactment, role consensus, and marital satisfaction. *Journal of Marriage and the Family*, 45(4), 795-803.
- Basat, Ç. (2004). *An exploration of marital satisfaction, locus of control, and self-esteem as predictors of sexual satisfactions*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bernard, J. (1982). *The future of marriage*. New Haven: Yale University Press.

- Booth, A., & Johnson, D. (1988). Premarital cohabitation and marital success. *Journal of Family Issues*, 9(2), 255-272.
- Booth, A., Johnson, D. R., Branaman, A., & Sica, A. (1995). Belief and behavior: Does religion matter in today's marriage? *Journal of Marriage and the Family*, 57(3), 661-671.
- Bowman, J. L., & Dollahite, D. C. (2013). "Why would such a person dream about heaven?" Family, faith, and happiness in arranged marriages in India. *Journal of Comparative Family Studies*, 44(2), 207-225.
- Bradbury, T. N., Fincham, F. D., & Beach, S. R. H. (2000). Research on the nature and determinants of marital satisfaction: A decade in review. *Journal of Marriage and the Family*, 62(4), 964-980.
- Braiker, H., & Kelley, H. H. (1979). Conflict in the development of close relationships. In R. L. Burgess & T. L. Huston (Eds.), *Social exchange in developing relationships* (pp. 135-168). New York: Academic Press.
- Brimhall, A. S., & Butler, M. H. (2007). Intrinsic vs. extrinsic religious motivation and the marital relationship. *American Journal of Family Therapy*, 35(3), 235-249.
- Bui, K. -V. T., Peplau, L. A., & Hill, C. T. (1996). Testing the Rusbult model of relationship commitment and stability in a 15-year study of heterosexual couples. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22(12), 1244-1257.
- Burgess, E. W., Locke, H. J., & Thomes, M. M. (1963). *The family from institution to companionship*. American Book Company. New York.
- Burleson, B. R., & Denton, W. H. (1997). The relationship between communication skills and marital satisfaction: Some moderating effects. *Journal of Marriage and the Family*, 59(4), 884-902.
- Büyüksahin, A., Hasta, D. ve Hovardaoğlu, S. (2005). İlişki istikrarı ölçeği (İİÖ): Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 8(16), 25-35.
- Campbell, A., Converse, P., & Rodgers, W. (1976). *The quality of American life: Perceptions, evaluations, and satisfactions*. New York: Russell Sage Foundation.
- Canary, D. J., & Cupach, W. R. (1988). Relational and episodic characteristics associated with conflict tactics. *Journal of Social and Personal Relationships*, 5(3), 305-325.
- Canatan, K. (2011). Aile sosyolojisi: Bilimsel ve kuramsal çerçeve. K. Canatan & E. Yıldırım (Ed.), *Aile sosyolojisi içinde* (ss. 15-30). İstanbul: Açılımkitap.
- Canel, A. N. (2007). *Ailede problem çözme, evlilik doyumu ve örnek bir grup çalışmasının sınanması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Canel, A. N. (2013). *Aile yaşam becerileri*. İstanbul: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Chi, S. K., & Houseknecht, S. K. (1985). Protestant fundamentalism and marital success: A comparative approach. *Sociology and Social Research*, 69(3), 351-373.
- Christensen, A., & Shenk, J. L. (1991). Communication, conflict and psychological distance in nondistressed, clinic, and divorcing couples. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 59(3), 458-463.
- Civan, A. (2011). *Eşlerin duygu dışavurum tarzları ile algılanan evlilik kalitesinin ilişkisi ve duygusal farkındalığın rolü*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Clark, M. S., & Grote, N. K. (2003). Close relationships. In I. B. Weiner, T. Millon, & M. J. Lerner (Eds.), *Handbook of psychology* (V. 5, pp. 447-461). New Jersey: John Wiley & Sons.

- Cole, C. L. (2013). Empty-shell marriages. R. E. Emery (Ed.), In *Cultural sociology of divorce: An encyclopedia* (V. 1, pp. 418-420). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Cupach, W. R., & Canary, D. J. (2003). Conflict. In J. J. Ponzetti, Jr. (Ed.), *International encyclopedia of marriage and family* (V. 1, pp. 355-360). New York: Macmillan Reference USA.
- Curtis, K. T., & Ellison, C. (2002). Religious heterogamy and marital conflict: Findings from the national survey of families and households. *Journal of Family Issues*, 23(4), 551-576.
- Curun, F. (2006). *Yüklemeler, iletişim çatışmaları, cinsiyet ve cinsiyet rolü yönelimi ile evlilik doyumu arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Cüceloğlu, D. (2006). *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çınar, L. (2008). *Evlilik doyumu: Cinsiyet rolleri ve yardım arama tutumu*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dean, D. G., & Spanier, G. B. (1974). Commitment: An overlooked variable in marital adjustment. *Sociological Focus*, 7(2), 113-118.
- Dickstein, S., Seifer, R., St Andre, M., & Schiller, M. (2001). Marital attachment interview: Adult attachment assessment of marriage. *Journal of Social & Personal Relationships*, 18(5), 651-672.
- Doğan, Ö. A. ve Sunal, A. B. (2011). Evliliklerde olumlu yanılsama: İlişki bağlanımı ile nedensellik ve sorumluluk yüklemeleri arasındaki ilişkiler. *Türk Psikoloji Dergisi*, 26(67), 70-82.
- Donohue, K. C., & Ryder, R. G. (1982). A methodological note on marital satisfaction and social variables. *Journal of Marriage and the Family*, 44(3), 743-747.
- Dudley, M. G., & Kosinski, F. A. (1990). Religiosity and marital satisfaction: A research note. *Review of Religious Research*, 32(1), 78-86.
- Dush, C. M. K., Taylor, M. G., & Kroeger, R. A. (2008). Marital happiness and psychological well-being across the life course. *Family Relations*, 57(2), 211-226.
- Emmers-Sommer, T. M. (2003). Communication. In J. J. Ponzetti, Jr. (Ed.), *International encyclopedia of marriage and family* (V. 1, pp. 327-332). New York: Macmillan Reference USA.
- Erbek, E., Beştepe, E., Akar, H., Eradamlar, N. ve Alpkan, R. L. (2005). Evlilik uyumu. *Düşünen Adam*, 18(1), 39-47.
- Farber, B. (1957). An index of marital integration. *Sociometry*, 20(2), 117-134.
- Fard, M. K., Shahabi, R., & Zardkhaneh, S. A. (2013). Religiosity and marital satisfaction. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 82, 307-311.
- Fışıloğlu, H., & Demir, A. (2000). Applicability of the dyadic adjustment scale for measurement scale for measurement of marital quality with Turkish couples. *European Journal of Psychological Assessment*, 16(3), 214-218.
- Fincham, F. D. (2003). Marital conflict: Correlates, structure, and context. *Current Direction in Psychology Science*, 12(1), 23-27.
- Fincham, F. D. (2009). Marital happiness. In *The encyclopedia of positive psychology* (Vol. 2, p. 594-599). New York: John Wiley.
- Fincham, F. D., & Bradbury, T. N. (1987). The assessment of marital quality: A reevaluation. *Journal of Marriage and the Family*, 49(4), 797-809.

- Fincham, F. D., & Linfield, K. J. (1997). A new look at marital quality: Can spouses feel positive and negative about their marriage? *Journal of Family Psychology*, 11(4), 489-502.
- Fowers, B. J., Applegate, B., Olson, D. H., & Pomerantz, B. (1994). Marital conventionalization as a measure of marital satisfaction: A confirmatory factor analysis. *Journal of Family Psychology*, 8(1), 98-103.
- Fowers, B. J., & Olson, D. H. (1986). Predicting marital success with PREPARE: A predictive validity study. *Journal of Marital and Family Therapy*, 12(4), 403-413.
- Galvin, K. M. (2003). Communication. In J. J. Ponzetti, Jr. (Ed.), *International encyclopedia of marriage and family* (V. 1, pp. 332-337). New York: Macmillan Reference USA.
- Gergen, K. J., & Gergen, M. M. (1995). Kişilerarası çekim. N. Bilgin (Ed.), *Sosyal psikolojiye giriş* içinde (ss.). İzmir: İzmir Kitaplığı.
- Glenn, N. D. (1990). Quantitative research on marital quality in the 1980s: A critical review. *Journal of Marriage and the Family*, 52(4), 818-831.
- Gottman, J., Markman, H., & Notarius, C. (1977). The topography of marital conflict: A sequential analysis of verbal and nonverbal behavior. *Journal of Marriage and the Family*, 39(3), 461-477.
- Gottman, J. M., Coan, J., Carrere, S., & Swanson, C. (1998). Predicting marital happiness and stability from newlywed interactions. *Journal of Marriage and the Family*, 60(1), 5-22.
- Gottman, J. M., & Krokoff, L. J. (1989). Marital interaction and satisfaction: A longitudinal view. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 57(1), 47-52.
- Greeff, A. P., & De Bruyne, T. (2000). Conflict management style and marital satisfaction. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 26(4), 321-334.
- Gruner, L. (1985). The correlation of private, religious devotional practices and marital adjustment. *Journal of Comparative Family Studies*, 16(1), 47-59.
- Gündoğan, A. (2007). *Relationship between self-construals and marital quality*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güngör, H. C. (2014). *Evlilik doyumunu açıklamaya yönelik bir model geliştirme*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Hansen, F. J., Fallon, A. E., & Novotny, S. L. (1991). The relationship between social network structure and marital satisfaction in distressed and nondistressed couples: A pilot study. *Family Therapy*, 18(2), 101-114.
- Hartley, S. F. (1978). Marital satisfaction among clergy wives. *Review of Religious Research*, 19(2), 178-191.
- Hendrick, S. (2009). *Yakın ilişkiler psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Hendrick, S. S., & Hendrick, C. (1997). Love and satisfaction. In R. J. Strenberg & M. Hojjat (Eds.), *Satisfaction in close relationships* (pp.56-78). New York: Guildford Press.
- Hendrick, S. S., Hendrick, C., & Adler, N. L. (1988). Romantic relationships: Love, satisfaction, and staying together. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(6), 980-988.
- Heyman, R. E., Sayers, S. L., & Bellack, A. S. (1994). Global marital satisfaction versus marital adjustment: An empirical comparison of three measures. *Journal of Family Psychology*, 8(4), 432-446.
- Hicks, M. W., & Platt, M. (1970). Marital happiness and stability: A review of research in the 1960s. *Journal of Marriage and the Family*, 32(4), 553-574.

- Hojjat, M. (2000). Sex differences and perceptions of conflict in romantic relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 17(4-5), 598-617.
- Hortaçsu, N. (2003). *İnsan ilişkileri*. Ankara: İmge Kitabevi
- Howard, J. W., & Daves, R. M. (1976). Linear prediction of marital happiness. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 2(4), 478-480.
- Hughes, P. C., & Dickson, F. C. (2005). Communication, marital satisfaction, and religious orientation in interfaith marriages. *Journal of Family Communication*, 5(1), 25-41.
- Huston, T. L., & Robins, E. (1982). Conceptual and methodological issues in studying close relationships. *Journal of Marriage and Family*, 44(4), 901-925.
- Hünler, O. S. (2002). *The effects of religiousness on marital satisfaction and the mediator role of perceived marital problem solving abilities between religiousness and marital satisfaction relationship*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hünler, O. S. ve Gençöz, T. (2003). Boyun eğici davranışlar ve evlilik doyumu ilişkisi: Algılanan evlilik problemleri çözümünün rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18(51), 99-108.
- Johnson, D. R., White, L. K., Edwards, J. N., & Booth, A. (1986). Dimensions of marital quality: Toward methodological and conceptual refinement. *Journal of Family Issues*, 7(1), 31-49.
- Johnson, M. P. (1973). Commitment: A conceptual structure and empirical application. *Sociological Quarterly*, 14(3), 395-406.
- Johnson, M. P., Caughlin, J. P., & Huston, T. L. (1999). The tripartite nature of marital commitment: Personal, moral, and structural reasons to stay married. *Journal of Marriage and Family*, 61(1), 160-177.
- Kalmuss, D. S., & Straus, M. A. (1982). Wife's marital dependency and wife abuse. *Journal of Marriage and Family*, 44(2), 277-286.
- Kansız, M. ve Arkar, H. (2011). Mizaç ve karakter özelliklerinin evlilik doyumu üzerine etkisi. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 12, 24-29.
- Kapucı, O. (2014). *Evli çiftlerin evlilik kalitesi ve bağlanma stillerinin demografik özellikler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karney, B. R., & Bradbury, T. N. (1995a). Assessing longitudinal change in marriage: An introduction to the analysis of growth curves. *Journal of Marriage and Family*, 57(4), 1091-1108.
- Karney, B. R., & Bradbury, T. N. (1995b). The longitudinal course of marital quality and stability: A review of theory, method, and research. *Psychological Bulletin*, 118(1), 3-34.
- Koçak, R. (2008). Okul yöneticilerinin evlilik doyum düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 127-139.
- Kunz, P. R., & Albrecht, S. L. (1977). Religion, marital happiness, and divorce. *International Journal of Sociology of the Family*, 7(2), 227-232.
- Kurdek, L. A. (1994). Conflict resolution styles in gay, lesbian, heterosexual nonparent, and heterosexual parent couples. *Journal of Marriage and the Family*, 56(3), 705-722.
- Kurdek, L. A. (1995). Predicting change in marital satisfaction from husbands' and wives' conflict resolution styles. *Journal of Marriage and the Family*, 57(1), 153-164.

- Lambert, N. M., & Dollahite, D. C. (2008). The threefold cord: Marital commitment in religious couples. *Journal of Family Issues*, 29(5), 592-614.
- Lenthall, G. (1977). Marital satisfaction and marital stability. *Journal of Marriage and Family Counseling*, 3(4), 25-32.
- Lewis, R. A., & Spanier, G. B. (1979). Theorizing about the quality and stability of marriage. In W. R. Burr, R. Hill, F. I. Nye, & I. L. Reiss (Eds.), *Contemporary theories about the family* (Vol. 2, pp. 268-294). New York: The Free Press.
- Li, T., & Fung H. H. (2011). The dynamic goal theory of marital satisfaction. *Review of General Psychology*, 15(3), 246-254.
- Lively, E. L. (1969). Toward concept clarification: The case of marital interaction. *Journal of Marriage and the Family*, 31(1), 104-114.
- Locke, H. J., & Wallace, K. M. (1959). Short marital-adjustment and prediction tests: Their reliability and validity. *Marriage and Family Living*, 21(3), 251-255.
- Locke, H. J., & Williamson, R. C. (1958). Marital adjustment: A factor analysis study. *American Sociological Review*, 23(5), 562-569.
- Mackey, R. A., Diemer, M. A., & O'Brien, B. A. (2000). Conflict-management styles of spouses in lasting marriages. *Psychotherapy*, 37(2), 134-148.
- Malkoç, B. (2001). *The relationship between communication patterns and marital adjustment*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- McCullough, M. E., Worthington, E. L., & Rachal, K. C. (1997). Interpersonal forgiving in close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73(2), 321-336.
- Meeks, B. S., Hendrick, S. S., & Hendrick, C. (1998). Communication, love and relationship satisfaction. *Journal of Social and Personal Relationships*, 15(6), 755-773.
- Metz, M. E., Rosser, B. R. S., & Strapko, N. (1994). Differences in conflict-resolution styles among heterosexual, gay, and lesbian couples. *The Journal of Sex Research*, 31(4), 293-308.
- Murray, S. L., & Holmes, J. G. (1997). A leap of faith? Positive illusions in romantic relationships. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23(6), 586-604.
- Noller, P., & Fitzpatrick, M. A. (1990). Marital communication in the eighties. *Journal of Marriage and the Family*, 52(4), 832-843.
- Norton, R. (1983). Measuring marital quality: A critical look at the dependent variable. *Journal of Marriage and Family*, 45(1), 141-151.
- Nye, F. I., White, L., & Frideres, J. S. (1973). A preliminary theory of marital stability: Two models. *International Journal of Sociology of the Family*, 3(1), 102-122.
- Olson, D. H., Fournier, D. G., & Druckman, J. M. (1998). *PREPARE-ENRICH counselor's manual*. Minneapolis, MN: Life Innovation Inc.
- Özbeklik, S. (2006). Women's marital quality and mothering quality: Determinants and interrelations. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özen, A. (2006). *Value similarities of wives and husbands and conflict resolution of spouses as predictors of marital adjustment*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Peterson, D. R. (1983). Conflict. In H. H. Kelley, E. Berscheid, A. Christensen, J. H. Harvey, T. L. Huston, G. Levinger, E. McClintock, L. A. Peplau, & D. R. Peterson (Eds.), *Close relationships* (pp. 360-396). New York: W. H. Freeman.
- Pittman, J. F., Price-Bonham, S., & McKenry, P. C. (1983). Marital cohesion: A path model. *Journal of Marriage and the Family*, 45(3), 521-531.
- Rusbult, C. E. (1980). Commitment and satisfaction in romantic associations: A test of the investment model. *Journal of Experimental Social Psychology*, 16(2), 172-186.
- Rusbult, C. E. (1983). A longitudinal test of the investment model: The development (and deterioration) of satisfaction and commitment in heterosexual involvements. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45(1), 101-117.
- Rusbult, C. E., Verette, J., Whitney, G. A., Slovik, L. F., & Lipkus, I. (1991) Accommodation processes in close relationships: Theory and preliminary empirical evidence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60(1), 53-78.
- Rusbult, C. E., & Zembrodt, I. M. (1983). Responses to dissatisfaction in romantic involvements: A multidimensional scaling analysis. *Journal of Experimental Social Psychology*, 19(3), 274-293.
- Rusbult, C. E., Zembrodt, I. M., & Gunn, L. K. (1982). Exit, voice, loyalty, and neglect: Responses to dissatisfaction in romantic involvements. *Journal of Personality and Social Psychology*, 43(6), 1230-1242.
- Sabatelli, R. M. (1984). The marital comparison level index: A measure for assessing outcomes relative to expectations. *Journal of Marriage and Family*, 46(3), 651-662.
- Sabatelli, R. M. (1988). Measurement issues in marital research: A review and critique of contemporary survey instruments. *Journal of Marriage and Family*, 50(4), 891-915.
- Sarı, T. (2012). *Evli bireylerin ebeveyn algıları, otomatik düşünceleri ve bağlanma stillerinin evlilik doyumu ile ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Schumm, W. R. (1990). Intimacy and family values. In J. Touliatos, B. F. Permuter, & M. A. Straus (Eds.), *Handbook of family measurement techniques* (pp. 164-179). Newbury Park: Sage.
- Schumm, W. R., Paff-Bergen, L. A., Hatch, R. C., Obiorah, F. C., Copeland, J. M., Meens, L. D., & Bugaighis, M. A. (1986). Concurrent and discriminant validity of the Kansas Marital Satisfaction Scale. *Journal of Marriage and the Family*, 48(2), 381-387.
- Sears, D. O., Freedman, J. L., Peplau, L. A. (1985). *Social psychology* (5th ed.). Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.
- Snyder, D. K. (1979). Multidimensional assessment of marital satisfaction. *Journal of Marriage and the Family*, 41(4), 813-823.
- Sokolsky, D. M., & Hendrick, S. S. (1999). Fostering marital satisfaction. *Family Therapy*, 26(1), 39-49.
- Soyer, A. (2006). *An exploration of masculinity, femininity, sexual fantasy and masturbation as predictors of marital satisfaction*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Spanier, G. B. (1976). Measuring dyadic adjustment: New scales for assessing the quality of marriage and similar dyads. *Journal of Marriage and the Family*, 38(1), 15-28.
- Spanier, G. B., & Cole, C. L. (1976). Toward clarification and investigation of marital adjustment. *International Journal of Sociology of the Family*, 6(1), 121-146.

- Spanier, G. B., & Lewis, R. A. (1980). Marital quality: A review of the seventies. *Journal of Marriage and the Family*, 42(4), 825-839.
- Stanley, S. M., & Markman, H. J. (1992). Assessing commitment in personal relationships. *Journal of Marriage and the Family*, 54(3), 595-608.
- Straus, M. A. (1979). Measuring intrafamily conflict and violence: The conflict tactics (CT). *Journal of Marriage and the Family*, 41(1), 75-88.
- Taylor, S. E., Peplau, L. A., & Sears, D. O. (2007). *Sosyal Psikoloji* (A. Dönmez, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Teachman, J. D., Tedrow, L. M., & Crowder, K. D. (2000). The changing demography of America's families. *Journal of Marriage and the Family*, 62(4), 1234-1246.
- Temel, E. D. (2013). *Mediating role of marital satisfaction in the types of infidelity-forgiveness, trait positive affect-forgiveness and coping-forgiveness relationships in married men and women*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tezer, E. (1986). Evli eşler arasındaki çatışma davranışları: Algılama ve doyum. *Yayınlanmamış doktora tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tezer, E. (1996). Evlilik ilişkisinden sağlanan doyum: Evlilik yaşamı ölçeği. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(7), 1-7.
- Thornton, B. (1977). Toward a linear prediction of marital happiness. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 3(4), 674-676.
- Trost, J. E. (1985). Abandon adjustment. *Journal of Marriage and the Family*, 47(4), 1072-1073.
- Uğurlu, O. (2003). *Evli çiftlerde cinsiyet ayrımına ilişkin tutumlar, çatışma yönetimi biçimleri ve evlilik uyumu arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Van Buren, D. J., & Williamson, D. A. (1988). Marital relationships and conflict resolution skills of bulimics. *International Journal of Eating Disorders*, 7(6), 735-741.
- Vaughn, M. J., & Baier, M. E. M. (1999). Reliability and validity of the relationship assessment scale. *The American Journal of Family Therapy*, 27(2), 137-147.
- Vuchinich, S. (1987). Starting and stopping spontaneous family conflicts. *Journal of Marriage and the Family*, 49(3), 591-601.
- Vuchinich, S. (2003). Conflict. In J. J. Ponzetti, Jr. (Ed.), *International encyclopedia of marriage and family* (V. 1, pp. 360-364). New York: Macmillan Reference USA.
- White, J. M. (2003). Marital quality. In J. J. Ponzetti, Jr. (Ed.), *International encyclopedia of marriage and family* (V. 3, pp. 1070-1078). New York: Macmillan Reference USA.
- Yılmaz, A. (2001). Eşler arasındaki uyum: Kuramsal yaklaşımlar ve görgül çalışmalar. *Aile ve Toplum*, 4(1), 49-58.